

Ірина Савченко
Інна Чернова

Історія української літератури
(перші десятиріччя ХІХ століття)

Посібник для студентів-філологів

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П.ДРАГОМАНОВА

Ірина Савченко
Інна Чернова

Історія української літератури
(перші десятиріччя ХІХ століття)

Посібник для студентів-філологів

Савченко І., Чернова І. Історія української літератури (перші десятиріччя ХІХ століття). – К.: «Альфа-М», 2005. – 67 с.

Для студентів-філологів денної форми навчання філологічних та історико-філологічних факультетів вищих навчальних закладів.

Рецензенти: В.Кузьменко, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української філології Київського славістичного університету;
В.Сарапин, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Рекомендовано Вченою радою НПУ імені М.П.Драгоманова
(протокол № від 2005 р.)

Передмова

Курсу “Історія української літератури перших десятиліть ХІХ ст.” належить одне з найважливіших місць серед предметів, що вивчаються майбутніми вчителями-філологами. Засвоєння історичного руху української літератури, еволюції її стилів та жанрів істотно збагачує загальнокультурний, інтелектуальний та естетичний рівень студентів, формує у них концептуальний погляд на вітчизняне письменство.

Пропонований посібник містить тематику лекційних та практичних занять, списки необхідної навчальної та критичної літератури.

Теми та плани лекційних занять відповідають програмі курсу “Історія української літератури перших десятиліть ХІХ ст.” і включають питання, розгляд яких дозволить студентам скласти якнайповніше уявлення про національний літературний процес початку ХІХ ст. у зв’язку із розвитком європейської естетичної свідомості, з’ясувати ознаки нової української літератури, сформувати у студентів уміння орієнтуватися у розмаїтті стильових тенденцій, розвивати естетичний смак, уміння поцінювати художній текст за високими естетичними критеріями.

До кожної теми пропонується бібліографія, що повною мірою представляє рівень наукового освоєння того чи іншого питання, найновіші здобутки літературознавчої науки і залишає студентові можливість вибору у опрацюванні наукових праць. Також подається список рекомендованих художніх творів, які є обов’язковими для текстуального вивчення. При цьому враховано вимоги діючої шкільної програми з української літератури.

Плани практичних занять передбачають вироблення у студентів-першокурсників навичок і прийомів самостійної роботи зі словниками, довідниками, літературознавчими працями, іншими джерелами, уміння робити аналіз літературного твору (цілісний, проблемний, пообразний).

Пропонована тематика практичних занять не є незмінною: залежно від конкретної мети і особливостей творчої роботи зі студентами кожний викладач може змінювати хід занять, а також вибирати твори для аналізу.

Також для полегшення засвоєння курсу до посібника вміщено короткий “Словник понять і термінів”, у якому подаються словникові статті, що дають стисло інформацію про жанри та стильові ознаки нової української літератури початку ХІХ століття.

Для з’ясування рівня засвоєння матеріалу студентами у посібнику подаються контрольні та тестові завдання.

ПЛАН ЛЕКЦІЙ

Тема 1. Становлення нової української літератури

План

1. Історико-культурні передумови творення нової української літератури.
2. Поняття нової української літератури.
3. Періодизація нової української літератури.
4. Особливості українського літературного процесу кінця XVIII – початку XIX століття.
5. Синкретизм течій і літературних напрямів. Пізній класицизм, сентименталізм, романтизм, просвітительський реалізм.
6. Розвиток жанрів.

Література

- Білецький О. Українська література серед інших літератур світу // Білецький О. Збір. праць: У 5 т. – Т.2. – К., 1965. – С.5-26.
- Бондар М. Змагання з історичним часом: формування нової української літератури // Київська старовина. - 1998. - №5.
- Веретюк О. Скажи мені, хто я ? (Проблема національної ідентичності літератури, літературного твору та його автора) // Слово і час. – 2005. - №12. – С.68-72.
- Волинський П. Теоретична боротьба в українській літературі (перша половина XIX ст.). – К., 1969. – С.7-47.
- Гончар О. Просвітительський реалізм в українській літературі. Жанри і стилі. – К., 1990. – С.3-37.
- Гончар О. Українська література передшевченківського періоду і фольклор. – К., 1982. – С.3-23.
- Гончар О. Українська національна ідея у художній творчості (І половина та середина XIX ст.) // Слово і час. – 1994. - №9/10. – С.65-70.
- Грабович Г. Семантика котляревщини // Грабович Г. До історії української літератури. – К., 1997. – С.316-332.
- Гром'як Р. Ще раз про „народність літератури” як категорію і духовний феномен // Біблія і культура. – Вип.6. – Чернівці, 2004. – С.100-104.
- Зеров М. Нове українське письменство // Зеров М. Українське письменство. –К., 2003. – С. 6-21.
- Історія української літератури XIX ст.: У 3 кн. / За ред Яценка М.Т. – Кн.1. – Л., 1995. – С.3-68.
- Історія української літератури початку XIX ст. / За ред. Хропка П.П. – К., 1992. – С.9-47.
- Історія української літератури: У 8 т. – Т.2. – К., 1968. – С.133-190.
- Історія української літературної критики. – К., 1989. – С.
- Калениченко Н. Українська література XIX ст.: Напрями, течії. – К., 1977. – С.44-60, 80-134.
- Костомаров Н. Обзор сочинений, писанных на малороссийском языке//Костомаров М. Слов'янська міфологія. – К., 1994. – С.280-296.
- Нудьга Г. На шляхах до реалізму // Бурлеск і травестія в українській поезії першої половини XIX ст. – К., 1959. – С.8-21.
- Федченко П. Літературна критика на Україні першої половини XIX ст. – К., 1982. – С.12-117.
- Филипович П. Соціальне обличчя українського читача 30-40pp. XIX в.//Филипович П. Літературно-критичні статті. – К., 1991. – С.17-31.
- Хропка П. Становлення нової української літератури. – К., 1989.
- Чижевський Д. Історія української літератури. – Тернопіль, 1994. – С.308-317.

Шкандрій М. В обіймах імперії: російська і українська літератури новітньої доби. – К., 2004. – С.24-71.

Шубравський В. Від Котляревського до Шевченка: Проблема народності української літератури. – К., 1976. – С.11-63.

Поміркуйте над висловлюваннями:

Явище запізнювання, відставання – і не тільки від сусід, а й від свого брата, від українських письменників, що ведуть перед, - це характерна риса нашого літературного розвитку.

М.Зеров

Вираження та філософське, історіософське, політичне осмислення української ідеї набувало в літературі першорядного значення як завдання врятування нації, її культури, мови від насильницької асиміляції. Перші десятиліття XIX ст. ознаменувалися подихом ідей національно-культурного відродження.

О.Гончар

В умовах колоніального становища українського народу, позбавленого можливостей нормального розвитку своїх історіографії, філософії, соціології, мистецтва, мовознавства, їхні функції, розв'язання освітніх завдань значною мірою перебирала на себе література.

О. Гончар

Українській літературі не довелося бути тільки “мистецтвом слова”, вона була ще в більшій мірі, ніж література російська, зразу всім: політичною трибуною, публіцистикою, філософією, криком, плачем, стогоном поневоленої народної маси.

О.Білецький

Друга половина XVIII – перша половина XIX ст. – це час відмирання старих традицій, існування різко визначеного сатирично-дидактичного напрямку, відгомонів класицизму і сентименталізму, зачатків романтизму, переважання дидактичного, моралізуючого реалізму.

О.Білецький

Тема 2. Творчість Івана Котляревського

(1769 – 1838)

План

1. Формування світоглядних позицій І.Котляревського. Загальна характеристика творчості.
2. “Енеїда” як травестія у контексті європейської пародії. Традиції і новаторство письменника у травестуванні поеми Вергілія.
3. “Енеїда” як явище просвітницького реалізму.
4. Ідейно-тематичний зміст поеми “Енеїда”.
5. Національний колорит у поемі І.Котляревського.
6. Значення “Енеїди” у становленні нової української літератури.
7. І.Котляревський – зачинатель української драматургії першої половини XIX ст.:
  - а) традиції української давньої драми у драматургічній творчості І.Котляревського;
  - б) “Наталка Полтавка” як “малоросійська опера”: особливості жанру, характер драматичного конфлікту, система образів;
  - в) “Москаль-чарівник” – перший водевіль української драматургії першої половини XIX ст.: джерела теми, характеристика жанру, морально-етичні проблеми твору.

Тексти

Енеїда. Наталка Полтавка. Москаль-чарівник. Ода до князя Куракіна. Ода Сапфо.

Література

- Андрущенко М. Іван Котляревський на тлі української культури XVIII ст. // Київська старовина. - 1998. - №5.
- Білецький О. “Енеїда” І.П.Котляревського // Письменник і епоха. – К., 1963.
- Бовсунівська Т. Естетична сутність „котляревщини” // Бовсунівська Т. Історія української естетики першої половини XIX століття. – К., 2001. – С.107-108.
- Бовсунівська Т. Утвердження незнищенності нації: „Енеїда” І.Котляревського і проблеми українського етногенезу // Слово і час. – 1994. - №9-10. – С.8-11.
- Вовк Я. “Енеїда” І.Котляревського у контексті трагедій світової літератури // Українська мова й література. – 1999. - №3. – С.70-73.
- Волинський П. І.Котляревський: Життя і творчість. – К., 1969.
- Гнідан О. Традиції і новаторство І.Котляревського і Є.Гребінки // Гнідан О. Історія української літератури XIX – початку XX століття: Практичні заняття. – К., 1987. – С.12-29.
- Гончар О. Просвітительський реалізм в українській літературі... - С.68-70, 96-97, 122-129.
- Гончар О. Українська література передшевченківського періоду... - С.24-53.
- Гундорова Т. Перевернений Рим, або „Енеїда” Котляревського як національний наратив // Сучасність. – 2000. - №4. – С.120-134.
- Єфремов С. Котляревський // Єфремов С. Літературно-критичні статті. – К., 1993. – С.121-140.
- Жулинський М. Україна на шляхах до Вічного Міста (Втілення міфологеми “Нового Риму” у творчості Франческо Петрарки та Івана Котляревського) // Українська мова й література. – 1999. - №3. – С.4-11.
- Задорожная С. Украинская драматургия I половины XIX века и ее истоки. - К., 1986.
- Зеров М. Нове українське письменство // Зеров М. Українське письменство. –К., 2003. – С. 21-54, 71-75.
- І.П.Котляревський та українська література і мова. – К., 1971.
- Іван Котляревський. Бібліографічний покажчик, 1798-1968. – К., 1969.
- Кирилюк Є. І.Котляревський: Життя і творчість .- К., 1981.
- Микитенко О. Антична спадщина і становлення нової української літератури. – К., 1991. – С.58-72.
- Мороз М. Іван Котляревський: Семінарій. – К., 1969.
- Мороз Л. Іван Котляревський: Соціальна критика – чи утвердження християнської моралі? // Слово і час. – 1999. - №2. – С.63-66.
- Назар М. Пісня в драмі-опері І.Котляревського „Наталка Полтавка” // Дивослово. – 1996. - №9. – С.46-48.
- Нахлік Є. Творчість Івана Котляревського: Замовчувані інтерпретації, дискусійні проблеми, спроби нового прочитання (з погляду літературних напрямів і течій). – Л., 1994.
- Неборак В. Перечитана “Енеїда”: Спроба сенсового прочитання “Енеїди” І.Котляревського на тлі зіставлення її з “Енеїдою” Вергілія. – Львів, 2001.
- Павлишин М. Риторика і політика в “Енеїді” І.Котляревського // Сучасність. – 1994. - №4. – С.159-168.
- Перепелиця П. З історії українського водевіля // Український водевіль. – К., 1965. – С.3-19.
- Сверстюк Є. Іван Котляревський сміється // Сверстюк Є. На святі надій. – К., 1999. – С.253-282.
- Скорина Л. Котляревский и Вергилий. – К., 1987.
- Слоньовська О. Еней – троянець чи запорожець, національний герой чи розважальний

- персонаж? // Українська мова й література. – 1999. - №3. – С.34-42.
- Сулима М. “Наталка Полтавка” й українська драматургія XVII-XVIII століття // Київська старовина. - 1998. - №5.
- Хропко П. “Енеїда” І.Котляревського серед інших травестій епопеї Вергілія // Творчість І.Котляревського в контексті сучасної філології / Зб. наук. праць. – К., 1990. – С.31-40.
- Ткачук М. Естетична концепція людини в “Енеїді” Івана Котляревського. – К., 1995.
- Хропко П. Біля джерел української реалістичної поезії. – К., 1972.
- Хропко П. Українська драматургія першої половини XIX ст. – К., 1972.
- Чамата Н. Метро-ритмічна система поезії Івана Котляревського // Слово і час. – 1998. – №9/10. – С.13-17.
- Шевчук В. “Енеїда” Івана Котляревського в системі літератури українського бароко. – Львів, 1998.
- Яценко М. Історизм у творчості І.Котляревського // Київська старовина. - 1998. - №5.
- Яценко М. На рубежі літературних епох: “Енеїда” Котляревського і художній прогрес в українській літературі. – К., 1977.

Поміркуйте над висловлюваннями:

Ще до Котляревського у нас було письменство і були писателі, було духовне життя, були люди, що сьак чи так вибігали думкою поза тісний круг буденних, матеріальних інтересів, сьак чи так шукали якихсь ідеалів і доріг для їх осягнення, але тільки від часу Котляревського українське письменство приймає характер новочасної літератури, стає чимраз ближче реального життя, чимраз відповідніше до його потреб.

І.Франко

І.П.Котляревський скористався світовою фабулою про Енея і вплив у цей старий міх нове вино української народної творчості. Для нас, власне, не так важливо, звідки він запозичив цю фабулу – від Скаррона чи від Осипова, а важливе те, що він угадав момент, коли усвідомлена була потреба незалежного поетичного слова.

П.Житецький

Це люди (троянці – авт.) виключно здорової і могутньої плоти, ненаситні їдці, невтримні у вживанні горілки. У них здоровенні кулаки, червоно-сині щоки, страшні, здатні перегризти і переламати будь-яку кістку зуби, неймовірні за здатністю вмістити будь-яку їжу шлунки. Це люди неймовірної сили, з залізними мускулами, гарними головами... Цей людський світ – апофеоз тілесності, неймовірної витривалості, здоров’я, яке плеще через край, повнокров’я. Це “пройдисвіти”, розбійники, босяки – і в той же час лицарі, герої, титани...

Це люди, здатні голими руками взяти розпечене ядро, вони з презирством ставляться до фізичного болю. Вони умруть, але не стануть рабами.

О.Білецький

Вихваляючи три твори Котляревського, ми залюбки зводимо мову на талант поета. Але щоб бути зачинателем нової української літератури – мало самого таланту: треба мати український хребет. Той хребет, який крізь усі лихоліття й катастрофи знову й знову випрямляється й утверджує вільне людське право – бути собою...

...І в “Енеїді”, і особливо в “Наталці Полтавці” та “Москалеві-чарівнику”, він утвердив високе почуття гідності, людської і національної гідності, без чого не можна було б і думати про відродження культури пригнобленого й полонізованого краю.

Це розвинене почуття стало хребтом нової української літератури, що в більшій чи менш гострій одвертій формі завжди послідовно обстоювала добру славу і честь українського імені.

Троя Вергілія стала “приводом згадати Трою – Київ, тобто знову пов’язати в одне античне й місцеве, адже зруйновану Трою покидає Еней, щоб рушити в свої мандри. Ці мандри не безцільні, героєм опановує ідея світлого ідеального міста, нового Риму”.

В.Шевчук

Тема 3. Жанр байки в українській літературі першої половини ХІХ ст.

План

1. Шляхи розвитку української реалістичної байки.
2. Байкарська творчість П.Гулака-Артемівського (1790 – 1865):
  - а) зв’язок літературно-естетичних настанов письменника із засадами античної та світової байки (Езоп, Лафонтен, Флоріан, Лессінг, Красицький тощо);
  - б) байка-казка “Пан та Собака” як зразок української класичної байки;
  - в) жанрові різновиди байок: байка-приказка, байка-побрехенька;
  - г) поєднання у байках П.Гулака-Артемівського критичного начала з побутово-етнографічним.
3. Творчість П.Білецького-Носенка (1774 – 1856).
4. Байкарська творчість Л.Боровиковського (1808 – 1889):
  - а) тип байки, її морально-дидактичне начало;
  - б) національна своєрідність байок Л.Боровиковського.

Тексти

П Білецький-Носенко. Вовк та Ягня. Дуб, Очерет да Поросята. Рада звірей для обрання собі царя. Працьовитий Ведмідь. Тяжба.

П Гулак-Артемівський. Пан та Собака. Супліка до Грицька Квітки. Солопій та Хівря. Дурень і Розумний. Цікавий і Мовчун. Лікар і Здоров’я. Тюхтій та Чванько. Рибка.

Л.Боровиковський. Моя байка. Багатий, Бідний. Крикун. Голодний Хома. Дорожній Стоп. Пан та мужики. Мірошник.

Література

Айзеншток І. Петро Гулак-Артемівський // Гулак-Артемівський П. Твори. – К., 1970.

Байка і притча в українській літературі ХІХ-ХХ в. – Харків, 1931.

Деркач Б., Косяченко В. Жанр байки в українській літературі // Українська байка. – К., 1983. – С.3-27.

Деркач Б. П.П.Білецький-Носенко: Життя та творчість. – К., 1988.

Деркач Б. П.П.Гулак-Артемівський // Гулак-Артемівський П. Поезії. – К., 1989.

Гончар О. Просвітительський реалізм в українській літературі. ... - С.71-80, 129-137.

Гончар О. Українська література передшевченківського періоду... - С.54-112.

Зеров М. Нове українське письменство // Зеров М. Українське письменство. –К., 2003. – С.54-67, 80-91

Зеров М. П.Гулак-Артемівський. Твори // Там само. – С.770-772.

Кислий Ф. Вивчення байки в школі. – К., 1982.

Костомаров М. Обзор сочинений, писанных на малороссийском языке... - С.280-296.

Крижанівський С., Ротач П. Визначний представник українського романтизму // Боровиковський Л. Повне зібрання творів. – К., 1967.

Нахлік Є. “З”єдналась правда із брехнею... під іменем приказки...” // Слово і час. – 1994. - №8. – С.15-19.

Нудьга Г. На шляхах до реалізму... - С.20-29.

Українські байкари І половини ХІХ століття. – Харків, 1930.

Хропко П. Біля джерел української реалістичної поезії... - С.133-185.

Хропко П. Становлення нової української літератури... - С.81-112.

Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. // Франко І. Збір. творів: У 50 т. – К., 1982. – Т.41.

Поміркуйте над висловлюваннями:

Яка ж бо справді, смішна наша доля! Бажаючи плакати, я смішу інших!

П.Гулак-Артемівський

Байка є одним із засобів пізнання життєвських відносин, характеру людини, одним словом, всього, що стосується морального боку її життя.

О.Потебня

Байки Боровиковського всі більш-менш відповідають духу народу, сповнені гумору, жартівливості, дотепності і нерідко можуть служити правдивим зеркалом народних звичаїв.

А.Метлинський

З 20-30-х рр... дійшла до нас і популярна в добу псевдокласицизму байка. Йшла вона двома шляхами: через літературу російську, що мала на той час цілу низку талановитих байкарів, і через літературу польську, де в ролі байкаря виступав іноді один із найблисучіших представників літератури часів Понятовського – Ігнатій Красіцький. Під впливом росіян писав І.Котляревський (переклав кілька Лафонтенових байок), а під впливом поляків – Гулак-Артемівський та Л.Боровиковський.

М.Зеров

Аматор польської літератури, він (П.Гулак-Артемівський. – авт.) скористався байками Ігнатія Красіцького, короткими і сухими, як римська байка Федра. Матеріалам Красіцького Артемівський надавав найрізноманітнішого оброблення.

М.Зеров

Тема 4. Григорій Квітка-Основ'яненко (1778 – 1843) – основоположник нової української прози

План

1. Еклектизм світогляду та естетики Г.Квітки-Основ'яненка.
2. Боротьба Г.Квітки-Основ'яненка за становлення і розвиток нової української літератури та літературної мови. Участь у громадсько-культурному житті України.
3. Особливості творчого методу Г.Квітки-Основ'яненка.
4. Бурлескно-реалістична проза письменника:
  - а) “Салдацький патрет” (1833) як своєрідна літературна декларація і художній твір;
  - б) дійсність і фантастика у повісті “Конотопська відьма” (1837);
  - в) оповідання “Мертвецький великдень” (1834): авторський задум і виховний характер твору.
5. Сентиментально-реалістичні повісті Г.Квітки-Основ'яненка:
  - а) новаторство письменника у жанрі сентиментально-реалістичної повісті;
  - б) характер типізації в українських повістях Г.Квітки-Основ'яненки.
6. Розширення горизонтів української драматургії у творчості Г.Квітки-Основ'яненка:
  - а) діалогія “Шельменко-волосний писарь” (1829) і “Шельменко-денщик” (1835), проблема позитивного персонажа у діалогії;
  - б) малоросійська опера “Сватання на Гончарівці” (1836), національні і жанрові особливості твору.

Тексти:

Приезжий из столицы. Дворянские выборы. Шельменко-денщик. Сватання на Гончарівці. Супліка до пана іздателя. Маруся. Щира любов. Сердешна Оксана. Козир-дівка. Божі діти. Перекотиполе. Салдацький патрет. Мертвецький великдень. Конотопська відьма. От тобі й скарб. Пархімове снідання. Підбрехач.

Література

- Білецький О. Українська проза першої половини XIX ст. (Від Г.Квітки до прози "Основи") // Білецький О.І. Збір. праць: У 5 т. – Т.2. - К., 1965.
- Борзенко О. Художній світ української прози Г.Квітки-Оснoв'яненка. – К., 1996.
- Буторіна Н. Національні мотиви у творчості Григорія Квітки-Оснoв'яненка // Слово і час. – 2005. - №6. – С.76-79.
- Вербицька Г. Г.Ф.Квітка-Оснoв'яненко: Життя і творчість. – Харків, 1968.
- Вільна Я. Історико-літературний феномен критичної інтепретації творчості Г.Квітки-Оснoв'яненка. – К., 2005.
- Возняк М. До історії видання Квітчиної "Марусі". – Львів, 1937.
- Гончар О. Григорій Квітка-Оснoв'яненко: Життя і творчість. – К., 1969.
- Гончар О. Григорій Квітка-Оснoв'яненко: Семінарій. – К., 1978.
- Гончар О. Просвітительський реалізм... – С.152-175.
- Гончар О. Українська література передшевченківського періоду... - С.113-175.
- Горболіс Л. Проблема національного характеру у творчості Г.Квітки-Оснoв'яненка. – К., 1995.
- Гребенка Е. Малороссийские повести, рассказанные Грицком Основьяненком // Гребінка Є. Твори: В 3 т. – К., 1981. – Т.3. – С.472-473.
- Гундорова Т. Погляд на "Марусю" // Слово і час. – 1991. - №6. – С.15-22.
- Дорошкевич О. Реалізм і народність української літератури XIX ст. – К., 1986. – С.11-26.
- Задорожна Л. Філософський концепт „Салдацького патрета” Г.Квітки-Оснoв'яненка // Українська мова і література. – 1998. - №18. – С.1-3.
- Зеров М. Нове українське письменство // Зеров М. Українське письменство. –К., 2003. – С. 67-71, 91-100.
- Зеров М. Літературна постать Квітки // Там само. – С.651-656.
- Зеров М. Г.Квітка-Оснoв'яненко, його життя та твори // Там само. – С.682-687.
- Зубков С. Григорій Квітка-Оснoв'яненко: Життя і творчість. – К.,1978.
- Зубков С. Русская проза Г.Квитки и Е. Гребенки в контексте русско-украинских связей. – К., 1979.
- Калениченко Н. Українська література XIX ст.: Напрями. течії... - С.80-115.
- Квітка-Оснoв'яненко Г. Письмо к издателям "Русского вестника" // Історія української критики та літературознавства: Хрестоматія: В 3х кн. – К., 1996. – Кн.1. – С.76-82.
- Куліш П. Григорій Квітка (Оснoв'яненко) і його повісті // Куліш П. Твори... - Т.2. - С.487-503.
- Лімборський І. Сентименталізм в українській літературі. – К., 1995.
- Левченко М. Випробування історією (український дожовтневий роман). – К., 1970. – С.23-36.
- Луцький Ю. Драматургія Г.Ф.Квітки-Оснoв'яненка і театр. – К., 1978.
- Медвідь В. Він написав „Марусю” // Основа. – 1997. - №23 (1). – С.120-123.
- Нахлік Є. Українська романтична проза 20-60-х рр. XIX ст. – К., 1988. – С.27-68.
- Олляк Н. Жанровий аналіз повісті Г.Квітки-Оснoв'яненка „Маруся” // Українська мова і література в школі. – 1983. - №9. – С.28-33.
- Орлов П. Русский сентиментализм. – М., 1977.
- Павлович С. Пути развития русской сентиментальной прозы XVIII века. – Саратов, 1974.

Походзіло М. Г.Ф.Квітка-Основ'яненко: Життя і творчість . – К., 1968.

Слюсар А. Фантастична повість в українській літературі 30-х років XIX ст. // Розвиток жанрів в українській літературі XIX – початку XX ст. – К., 1986.

Трофименко В. Літературно-естетичні погляди Г.Квітки-Основ'яненка в контексті європейського просвітництва // Слово і час. – 1997. - №9. – С.36-40.

Турчин М. Філософська повість на Україні (Нетрадиційний погляд на повість „Маруся” Г.Квітки-Основ'яненка) // Українська мова і література в школі. – 1993. - №11. – С.46-50.

Чалий В. Г.Ф.Квітка-Основ'яненко. – К., 1962.

Хропко П. Становлення нової української літератури...

Хропко П. Українська драматургія першої половини XIX ст... - С.30-39.

Яценко М. Питання реалізму і позитивний герой в українській літературно-естетичній думці першої половини XIX ст. – К., 1979. – С.51-106.

Поміркуйте над висловлюваннями:

Мы должны пристыдить и заставить умолкнуть людей с чудным понятием, гласно проповедующих, что не должно на том языке писать, на коем десять миллионов говорят, который имеет свою силу, свои красоты неудобобозъяснимые на другом, свои обороты, юмор, иронию и все как будто у порядочного языка.

Г.Квітка-Основ'яненко

До цього малоросіяни не мали жодного твору чисто літературного, писаного прозою, своєю рідною мовою... Поява повістей Основ'яненка показує нам, що малоросіяни... можуть створити свою прозу.

О.Бодянський

Квітка, наче та бджола, наносив у свої драми і оповідання багато солодких щільників з квітчастої ниви української народної поезії.

М.Сумцов

З Основ'яненком у світову літературу вступив мужик – та потріпувана і зганьблена маса простолюддя, що незабаром займе своє місце в письменстві на покуті й зовсім змінить його колісь салонове обличчя.

С.Єфремов

Письменник чималого таланту, але стилістично дуже усамітненого, з оригінальними мистецькими засобами, але “старосвітський”, мало зв'язаний з сучасною українською та чужими літературами.

Д.Чижевський

Тема 5. Євген Гребінка (1812-1848) як письменник та організатор українського літературного руху

План

1. Є.Гребінка – один із засновників петербурзького осередку українства, видавець і редактор.
2. Байкарська творчість Є.Гребінки:
  - а) збірка “Малороссийские приказки”;
  - б) суспільно-сатиричне спрямування байок;
  - в) художні особливості: деталі побуту, пейзаж, народний гумор, манера розповіді.
3. Проза Є.Гребінки:

- а) українська історична тематика в російськомовних прозових творах (“Чайковский”, “Нежинский полковник Иван Золотаренко”);
  - б) показ життя “маленької людини” в повістях “Записки студента”, “Приключения синей ассигнации”.
4. Є.Гребінка - поет-романтик:
- а) жанрова специфіка поетичних творів: романс, пісня, медитація;
  - б) значення його поезій для розвитку українського романтизму.

Тексти:

Школяр Денис. Будяк та Конопелечка. Рожа да Хміль. Дядько на дзвониці. Ячмінь. Рибалка. Соловей. Мірошник. Ведмежий суд. Віл.
 Чайковський. Нежинский полковник Иван Золотаренко. Записки студента. Приключения синей ассигнации. Кулик.
 Човен. Українська мелодія. Ні, мамо, не можна нелюба любить. Черные очи.

Література

Брайко О. Дискурс естетичного світобачення в малій прозі Є.Гребінки та проблеми символічної автобіографії // Слово і час. – 2004. - №10. – С.57-70.
 Гнідан О. Традиції і новаторство І.Котляревського і Є.Гребінки // Гнідан О. Історія української літератури ХІХ – початку ХХ століття... – С.12-29.
 Гончар О. Просвітительський реалізм в українській літературі... - С.80-85, 137-152.
 Гончар О. Українська література передшевченківського періоду... - С.176-206.
 Деркач Б., Косяченко В. Жанр байки в українській літературі // Українська байка. – К., 1983. – С.3-27.
 Деркач Б. Євген Гребінка: Літературний портрет. – К., 1974.
 Зубков С. Євген Павлович Гребінка: Життя і творчість. – К., 1962.
 Зубков С. Русская проза Г.Квитки и Е.Гребенки в контексте русско-украинских связей. – К., 1979.
 Кислий Ф. Вивчення байки в школі. – К., 1982.
 Куліш П. Приказки Гребінки (Од іздателя) // Куліш П. Твори: В 2 т. – К., 1989. – Т.2. – С.514-515.
 Мацапура В. Украина в русской литературе первой половины ХІХ века. – Харьков-Полтава, 2001. – С.323-335.
 Нахлік Є. Українська романтична проза 20-60-х рр. ХІХ ст. ... - С.74-92, 179-180.
 Хропко П. Біля джерел української реалістичної поезії...
 Хропко П. Становлення нової української літератури...
 Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. // Франко І. Збір. творів: У 50 т. – К., 1982. – Т.41.

Поміркуйте над висловлюваннями:

Долгом поставляю известить почтеннейших читателей, что содержание некоторых приказок взято мною из басен Крылова и других в сем роде писателей... и что в орфографии... следовал способу принятому нашим известным поэтом Гулаком-Артемовским.

Є.Гребінка, передмова до “Малороссийских приказок”

Гребінка перший відійшов од колишнього пародійного спрямування: цей талановий письменник, усвідомлюючи, що слово, яким розважав публіку Котляревський і Артемівський, зовсім не спотворене наріччя російської мови, а мова, дана в наділ дванадцятьом мільйоном народу, прагнув у своїх творах показати спроможність її до розвитку і багатства.

М.Костомаров

Як байкопис, займає Гребінка перше місце в нашій письменстві. Його байки відзначаються яким національним і навіть спеціально лівобережним українським колоритом, здоровим гумором і не менш здоровою суспільною і ліберальною тенденцією.

І.Франко

Ніхто, перечитуючи тепер повісті Гребінки, не назве його сліпим наслідувачем Марлінського або Загоскіна... Гребінка належить до тих обдарувань, що є немовби єдинаючою ланкою між геніями.

М.Михайлов

Творчість Гребінки-прозаїка розвивалась в напрямі від романтизму до реалізму. Талановитий і гостро спостережливий художник ішов в одній шерензі з тими письменниками, які, слідом за Гоголем, виходили з естетичних принципів “натуральної школи”, сприяли зміцненню реалістичного напрямку в літературі. Щире співчуття до “маленької людини”- трудівника, увага до побуту й звичаїв народу, близький зв’язок з народною творчістю, викривальний характер переважної більшості творів єднають прозу Гребінки з творчістю великого Гоголя.

С.Зубков

Тема 6. Український романтизм 20-40-х років XIX ст.

План

1. Естетичні принципи романтизму. Специфіка художнього мислення письменників-романтиків.
2. Літературно-естетичні школи романтиків.
3. “Українська школа” романтизму. Три періоди розвитку (Харківський, Київський, Петербурзький).
4. Сильові течії українського романтизму (фольклорна, фольклорно-історична, громадянська, лірико-особистісна).
5. Основні мотиви і жанри української романтичної літератури.
6. Формування жанру української романтичної балади:
  - а) специфіка жанру балади у творчості П.Гулака-Артемівського;
  - б) баладна творчість Л.Боровиковського.

Тексти:

П.Гулак-Артемівський. Твардовський. Рибалка.

Л.Боровиковський. Маруся. Молодиця. Фарис. Ледащо. Чарівниця. Вивідка. Убійство. Чорноморець. Рибалка. Бандурист. Палій. Волох. Козак.

В.Забіла. Соловей. Човник. Гуде вітер вельми в полі. Повіяли вітри буйні. Сирота.

Маруся. Будяк. Остап і чорт. До коня. Осінній вітер. Туга серця. Розлука.

М.Петренко. Вечір. Батьківська могила. Небо (“Дивлюсь я на небо...”, “По небу блакитнім очима блукаю...”, “Схилившись на руки, дивлюся...”). Думи мої, думи мої... Весна. Недуг.

О.Афанасьєв-Чужбинський. Думка. Могила. Пісня (“Ой у полі на роздоллі...”).

Прощання. Є.П.Гребінці. Шевченкові. Огнище. Безталанна. Дівочька правда.

Література

Айзеншток І. Петро Гулак-Артемівський...

Айзеншток І. Українські поети-романтики // Українські поети-романтики 20-40-х років XIX ст. – К., 1968. – С. 7-64.

- Арендаренко І. По дорозі й назустріч. Англійська та українська романтичні поезії: порівняльна типологія і поетика. – К., 2004.
- Бовсунівська Т. Естетика українського романтизму // Бовсунівська Т. Історія української естетики першої половини ХІХ століття. – К., 2001.
- Бовсунівська Т. Феномен українського романтизму. – К., 1998.
- Ванслов В. Естетика романтизму. – М., 1966.
- Волинський П. Український романтизм у зв'язку з розвитком романтизму в слов'янських літературах // Волинський П.К. З творчого доробку. – К., 1973.
- Геник-Березовська З. Історичний елемент в українській романтичній літературі // Геник-Березовська З. Грані культури. Бароко, романтизм, модернізм. – К., 2000. – С.96-112.
- Гончар О. Зачарований небом: (Романтичний світ М.Петренка) // Слово і час. – 1997. – №11-12. – С.21-26.
- Гончар О. Українська література передшевченківського періоду... - С.207-287.
- Дах М. Поетика балади // Слово і час. – 1998. – №12. – С.45-48.
- Зеров М. Українське письменство ХІХ століття // Зеров М. Твори: У 2 т. – Т.2. – К., 1990. – С.64-79.
- Івашків Д. Українська романтична драма 30-80 років ХІХ ст. – К., 1990.
- Калениченко Н. Українська література ХІХ ст. : Напрями, течії. – К., 1977. – С.115-135.
- Камінчук О. Романтика української романтичної лірики: Проблеми просторової організації тексту. – К., 1998.
- Кирилюк Є. Український романтизм у типологічному зіставленні західно- і південнослов'янських народів (перша половина ХІХ ст.). – К., 1973.
- Комаринець Т. Ідейно-естетичні основи українського романтизму (Проблема національного й інтернаціонального). – Л., 1983.
- Комаринець Т. Традиції бароко в системі українського романтизму // Комаринець Т. Твори. – Львів, 1999. – С.176-185.
- Костенко А. Творчі методи у їх історичному розвитку. – К., 1981.
- Крижанівський С. Михайло Петренко: вчора, сьогодні, завтра // Слово і час. – 1993. – №11. – С.10-16.
- Крижанівський С., Ротач П. Визначний представник українського романтизму // Боровиковський Л. Повне зібрання творів. – К., 1967.
- Лімборський І. Оссіанізм в українській літературі // Всесвіт. – 1999. – №5/6. – С.141-146.
- Мацапура В. Украина в русской литературе первой половины ХІХ века. – Харьков, 2001. – С.315-322.
- Микитенко Ю. Антична спадщина і становлення нової української літератури. – К., 1991. – С.73-86.
- Нахлік Є. Українська романтична проза 20-60-х років ХІХ ст. – К., 1988.
- Наєнко М. Романтичний епос. – К., 1988.
- Наливайко Д. Искусство: Направления, течения, стили. – К., 1980.
- Нудьга Г. Два поети-романтики // Забіла В., Петренко М. Поезії. – К., 1960. – С.3-48.
- Нудьга Г. Українська балада (з історії та теорії жанру). – К., 1970.
- Охріменко О. Українська романтична балада (20-60-ті роки ХІХ ст.) // Рад. літературознавство. – 1986. – №5.
- Павличко С. Український романтизм: тяглість напряму як естетичний тупик // Українська література. Матеріали І конгресу МАУ. – К., 1995. – С.94-100.
- Половина О. Конфлікт у баладі й світогляд поета // Слово і час. – 1999. – №6. – С.63-66.
- Святовець В. Поет-романтик Левко Боровиковський // Боровиковський Л. Твори. – К., 1980. – С.5-14.
- Ткаченко О. Спроба типології романтизму: доба, стиль, мова // Слово і час. – 1999. – №6. – С.41-44.

- Ткачук М. Стиль балад Левка Боровиковського. – Збараж, 1991.
- Українські поети-романтики 20-40-х років XIX ст. / Вступ. стаття І.Айзенштока. – К., 1968.
- Франко І. Дещо про “Марусю” Л.Боровиковського та її основу // Франко І. Збір. творів: У 50 т. – К., 1982. – Т.33. – С.403-416.
- Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури...
- Франко І. Поезії Віктора Забіли // Франко І. Збір. творів... - Т.37. – С.42-51.
- Франко І. Южнорусская литература // Франко І. Збір. творів: У 50 т. – К., 1984. – Т.41. – С.101-161.
- Хропко П. Нетлінні барви української романтичної поезії // І прадіди в струнах бандури живуть: українська романтична поезія. – К., 1991. – С.5-16.
- Хрулев В. Романтизм как тип художественного мышления. – Уфа, 1985.
- Чижевський Д. Історія української літератури ... - С.355-376.
- Яценко М. Романтизм як художній напрям в українській літературі // Укр. мова і літ. в шк. – 1989. - №2.
- Яценко М. Український романтизм й інші слов’янські літератури // Слов’янські літератури: Доповіді. – К., 1988.
- Яценко М. Українська романтична поезія 20-60-х років XIX ст. // Українські поети-романтики. Поетичні твори. – К., 1987. – С.5-36.

Поміркуйте над висловлюваннями:

Ми побачили, що, не дивлячись на величезну кількість книжок, у нас немає літератури, і звернулися до власного джерела національності і народності.

М.Костомаров

В часи доромантичні загальним уявленням було, що нація або вмерла, або вмирає... Романтика принесла уявлення про “національне відродження”, про “воскресіння нації”, і це слово та це уявлення залишилося, незважаючи на зміну основних точок зору на єство нації, в усі поромантичні періоди...

Д.Чижевський

Минуле українського народу ожило в творах романтиків насамперед в образах борців за свободу батьківщини. Героїчний образ рідного сина народу, уславленого переможця чи святого мученика став улюбленим образом українських романтиків, піднісся до рівня естетичного ідеалу.

П.Волинський

Настанови романтизму тісно пов’язуються з боротьбою за національну незалежність. На передній план виходить історична трагедія з вітчизняної історії, яка проголошує любов до рідної землі, концепцію особистості, наділеної високими пристрастями, патріота, готового до самопожертви, утверджує виховання громадянської активності й піднесення національного духу. На чільне місце висувається моральний ідеал, що поєднує героїчні риси з морально-релігійними проблемами.

М.Яценко

Романтичне світобачення відоме з античних часів. Воно знайшло вияв і в славнозвісному “Слові о полку Ігоревім”, утверджувалося в епохах ренесансу і бароко. Однак як літературний напрям і метод романтизм сформувався у час національного самоусвідомлення і самовираження, творення національних держав, всеохопленого руху народів до своєї консолідації як націй. Засвоївши здобутки попередніх літературних епох, романтизм став визначальним явищем у багатьох літературах світу.

Т.Комаринець

Тема 7. Поетична творчість Амвросія Метлинського (1814 – 1870)

План

1. Науково-педагогічна, фольклористична та видавнича діяльність А.Метлинського.
2. Романтичні настрої збірки “Думки і пісні та ще дещо” (1839). Стаття “Заметки относительно южнорусского языка” як передмова до збірки.
3. Романтична образність, жанрова своєрідність поезії А.Метлинського. Засоби романтичного письма при художньому відтворенні героїки козацького минулого (контраст, образ-символ, трагізм).
4. Версифікаційна новизна, ритмічне багатство творів поета.

Тексти:

Підземна церква. Козак та буря. Козача смерть. Гетьман. Зрадник. Степ. Чарка. Козак, гайдамак, чумак. Перекотиполе (Покотиполе). До вас. Дитина-сиротина. Старець. Бандура. Смерть бандуриста.

Література

Волинський П. Український романтизм у зв'язку з розвитком романтизму в слов'янських літературах...

Гнідан О. Мотиви лірики Амвросія Метлинського (Аналіз в аспекті творчого методу) // Історія української літератури ХІХ – початку ХХ століття... – С.29-43.

Гончар О. Українська література передшевченківського періоду... - С.249-253.

Крижанівський С. Амвросій Могила та Ієремія Галка // Амвросій Могила. Ієремія Галка. Поезії. – К., 1972.

Нудьга Г. Українська балада. – К., 1970.

Поміркуйте над висловлюваннями:

При выражении какой бы то ни было страсти, какого бы то ни было чувства, южнорусс не встретит недостатка в родном языке своем! Гнев ли закипит в нем, тоска ли налетит на него, размягчится ли сердце его нежностью, или он придет в шутливо-веселое расположение духа – не встретит он недостатка в родном языке своем. Все выразится на этом языке, взлелеянном не на безжизненной почве грамматики, но в поле брани и в разгаре мщенья, на вольных пирах козачества и в разгульном быту гайдамаки...

А.Метлинський

Убогість історичних описів козацької минушини спонукає зацікавленого дослідника шукати інші джерела інформації, і він знаходить для своїх досліджень багате невичерпне родовище в народних легендах та думах.

І.Срезневський

А.Метлинський ”прекрасно зрозумів поезію степового козацького життя; у нього козак скрізь є істотою високою, але разом з тим і буйною та дикою...”

М.Костомаров

Більшість балад цілком присвячена козацькій тематиці. Правда, в них ще немає конкретних історичних осіб і подій, бо Метлинський цікавився не стільки історією, як фольклором, старовинною бувальщиною. Він поєднує народну фантастику з своїми громадськими бажаннями – служити відродження минулої слави України і збереженню української мови і пісні.

У поезії А.Метлинського виразно звучить мотив високого призначення слова в житті людини. Народний співець, вважає він, виступає носієм історичної пам'яті народу, саме він найгостріше відчуває духовну спустошеність людини.

П.Хропко

Тема 8. Літературна творчість Миколи Костомарова (1817 – 1885)

План

1. Політичні та естетичні погляди М.Костомарова. “Книга буття українського народу”.
2. Поетична творчість: мотиви й образи, жанрова своєрідність поезій збірок “Українські балади” (1839) та “Вітка” (1840). Риси індивідуального стилю поета.
3. Жанр романтичної трагедії у творчості М.Костомарова.
4. Художня проза М.Костомарова:
  - а) драма українців та України у повісті “Черниговка”;
  - б) історична белетристика російською мовою (“Сын”, “Холоп”, “Кудеяр”).

Тексти:

Стежки. Максим Перебийніс. Щира правда. Дід-пасічник. Пісня моя. Могила.
Горлиця. Грецька пісня. Діти слави, діти слави. Спить Вкраїна та руїни... Поцілунок.
Пан Шульпіка. Посланець. Кінь. Чорний кіт. Співець Митуса. Брат з сестрою.
Ластівка. Явір, тополя й береза.
Сава Чалий. Переяславська ніч. Кремуцій Корд.
Кудеяр. Сын. Сорок лет. Холуй. Черниговка.

Література

- Баран Є. Історична повість М.Костомарова “Черниговка”: Сюжет, проблематика, характери // Дивослово. – 1994. - №5/6. – С.9-11.
- Баглай-Соляник Б. Античні мотиви у творчості Миколи Костомарова // Проблеми літературознавства і художнього перекладу. – Львів, 1997. – С.28-36.
- Білецький О. Українська проза першої половини ХІХ ст...
Галич В. Костомаров М. та проблеми суспільного та культурного розвитку нації. – Рівне, 1992.
- Гончар О. Українська література передшевченківського періоду... - С.253-260.
- Іванова Р. М.Костомаров у суспільно-політичному русі ХІХ ст. // Український історичний журнал. – 1967. - №5.
- Івашків В. Українська романтична драма 30-80-х років ХІХ ст. – К., 1990.
- Козачок Я. Українська ідея: з вузької стежки на широку дорогу (художня і науково-публіцистична творчість М.Костомарова). – К., 2004.
- Костомаров Н. Исторические произведения. Автобиография. – К., 1989.
- Костомаров М. Слов'янська міфологія: Вибр. праці з фольклористики й літературознавства. – К., 1994.
- Крижанівський С. Амвросій Могила та Ієремія Галка...
- Микитенко Ю. Антична спадщина і становлення нової української літератури. – К., 1991. – С.87-102.
- Нахлік Є. Українська романтична проза 20-60 років ХІХ ст. – К., 1988.
- Пінчук Ю. Микола Іванович Костомаров. – К., 1992.

- Смілянський В. Літературна творчість Миколи Костомарова // Костомаров М.І. Твори: В 2-х томах. - Т.І. – К., 1990. – С.5-37.
- Хропко П. Становлення нової української літератури. – К., 1988. – С.113-145.
- Хропко П. Українська драматургія першої половини ХІХ ст. – К., 1972.
- Шаблювський Є. Микола Іванович Костомаров, його життя та діяльність // Костомаров М. Твори: В 2-х т. – Т.І. – К., 1967.
- Шевчук В. Муза Миколи Костомарова // Шевчук В. Дорога в тисячу років. – К., 1990. – С.262-268.
- Яценко М. Минуле проростає в сучасність (Драматургія Миколи Костомарова) // Слово і час. – 1992. - №5.

Поміркуйте над висловлюваннями:

История сделалась для меня любимым до страсти предметом; я читал много всякого рода исторических книг, вдумывался в науку и пришел к такому вопросу: отчего это во всех историях толкуют о выдающихся государственных деятелях, иногда о законах и учреждениях, но как будто пренебрегают жизнью народной массы? Бедный мужик, земледелец, труженик как будто не существует для истории; отчего история не говорит нам ничего о его быте, о его духовной жизни, о его чувствах, о его радостях и печалей? Скоро я пришел к убеждению, что историю нужно изучать не только по мертвым летописям и запискам, а и в живом народе... Эта мысль обратила меня к чтению народных памятников.

Н.Костомаров

І встане Україна з своєї могили і знову озоветься до всіх братів своїх слов'ян, і почують крик її, і встане Слов'янина, і не позостанеться ні царя, ні царевича, ні царівни, ні князя, ні графа, ні герцога, ні сіятельства, ні превосходительства, ні пана, ні боярина, ні кріпака, ні холопа, - ні в Московщині, ні в Польщі, ні в Україні, ні в Чехії, ні у хорутан, ні у сербів, ні у болгар.

М.Костомаров

Костомаров приваблював "своїми історичними, етнографічними й політичними бесідами. Так, політичними. На початку нашого життя ми були не стільки літераторами, скільки політиками. І ця обставина погубила багато кращих років".

П.Куліш

Було в тих віршових творах (М.Костомарова – авт.) децю відмінне від усіх інших сучасних українських творів, щось енергічне, хоч здержане, в усякому разі характерне, хоч не блискуче.

І.Франко

У відстоюванні соціальної рівноправності, демократії й свободи особистості Костомаров незмінно опирався на загальнолюдські моральні норми християнського вчення, вважаючи, що метою Христової проповіді є радикальне відродження людини. Це не тільки проходить лейтмотивом у його творчості, а й було його незмінним життєвим принципом, моральним законом, який не допускав застосування негідних засобів для досягнення високих ідеалів...

М.Яценко

Тема 9. Галицьке літературне відродження

План

1. Особливості розвитку літературного процесу в Галичині.

2. “Руська трійця” і початок розвитку нової української літератури у Галичині.
3. Наукова та фольклористична діяльність “Руської трійці”.
4. Ідейно-тематичний зміст альманаху “Русалка Дністровая” (1837).
5. Творчість Маркіяна Шашкевича (1811 – 1843):
  - a) поетична творчість, її основні мотиви;
  - b) казка “Олена” – зразок синкретизму в українській романтичній прозі;
  - c) художні переклади і переспіви.
6. Баладна творчість Івана Вагилевича (1811 – 1866).
7. Мотиви й образи лірики Якова Головацького (1814 – 1888).

Твори

М.Шашкевич. Згадка. Погоня. О Наливайку. Хмельницького обступленіє Львова. Руська мова. До милої. Розпука. Веснівка. Псалми Русланові. Олена.

І.Вагилевич. Мадей. Жулин і Калина.

Я.Головацький. Два віночки. Туга за родиною. Братові з-за Дунаю. Моя доля.

Література

- Білецький О. “Русалка Дністровая” // Білецький О. Збір. праць... - Т.2.
 Вінок Маркіянові Шашкевичу: Поезії, статті, виступи, хроніка. – Х., 1987.
 Гончар О. Українська література передшевченківського періоду... - С.270-284.
 Євшан М. Свято Маркіяна Шашкевича // Євшан М. Критика. Літературознавство. Естетика. – К., 1998. – С.33-45.
 Зеров М. Українське письменство ХІХ ст. // Зеров М. Твори... - Т.2.
 Микитась В. Галузка могутнього дерева: Літературний нарис. – Ужгород, 1971.
 Кирчів Р. Етнографічно-фольклористична діяльність „Руської трійці”. – К., 1990.
 Комаринець Т. Яків Головацький і українське національне відродження // Комаринець Т. Твори. – Львів, 1999. – С.197-205.
 Нахлік Є. Пантелеймон Куліш і “Руська трійця”: до проблеми ідеологічних шукань серед української інтелігенції ХІХ століття. – Львів, 1994.
 Нахлік Є. Поетичний світ Шашкевича-романтика // Рад. літературознавство. – 1984. – №8.
 Нахлік Є. Українська романтична проза 20-60-х рр. ХІХ століття... - С.152-167.
 Пільгук І. Літературне відродження на Західній Україні (30-50і роки ХІХ ст.). // Письменники Західної України 30-50-х рр. ХІХ ст. – К., 1965.
 Петраш О. Подвижники української ідеї. – Тернопіль, 1996.
 Петраш О. “Руська трійця”: М.Шашкевич, І.Вагилевич, Я.Головацький та їхні літературні послідовники. – К., 1986.
 “Русалка Дністровая”: Документи і матеріали. – К., 1989.
 “Руська трійця” в історії суспільно-політичного і культурного руху України. – К., 1987.
 Ткачук М. Лірика Маркіяна Шашкевича. – Тернопіль, 1999.
 Хропко П.П. Становлення нової української літератури. – К., 1988. – С.167-183.
 Шалата М. Маркіян Шашкевич. Життя творчість і громадсько-культурна діяльність. – К., 1969.
 Шалата М. Перші будителі народного руху в Галичині // Шашкевич М., Вагилевич І., Головацький Я. Твори. – К., 1982. – С.5-22.
 Щурат В. Шашкевичева “Олена” // Щурат В. Вибрані праці з історії літератури. – К., 1963.
 Франко І. До біографії Івана Вагилевича // Франко І. Збір. творів... - Т.37. – С.296-363.
 Франко І. М.Шашкевич і галицько-руська література // Там само. - Т.29. – С.249-257.
 Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури... // Там само... -Т.41.

Поміркуйте над висловлюваннями:

...письменство у кожного народу – це його життя, його спосіб думати, його другий образ; воно повинно заклянутись і вирости серед народу і розквітнути на його ж таки ниві, щоб не скидатись на того райського птаха, про якого розповідають, що не має ніг, а через те мусить довіку в повітрі виснути. Письменство – найперша потреба всього народу.

М.Шашкевич

Головне враження, яке вона (“Русалка Дністровая”. – авт.) робить на нас, - це якесь неясне, а сильне чуття, ніжне і інстинктивне, як чуття дитини, що рветься на волю силою вродженого потягу, не аргументуючи, не роздумуючи, не розуміючи навіть докладно, як виглядає ця воля. Це ніжне чуття, мов запах лугів напровесні, обхвачує кожного читача “Русалки”, в нім лежить її найбільша вартість... Ціла “Русалка” – це немов один неясний прорив чуття людського серед загального отупіння та одичання.

М.Возняк

Поява “Русалки Дністрової”, цієї першої в Галичині книжки кринично-чистою українською мовою, мала таке епохальне значення, як вихід “Енеїди” Котляревського... Ця книга відкривала народ, його мову, його культуру, його потенційні можливості. Вже на своїх перших сторінках “Русалка Дністровая” подавала сестринську руку творам Котляревського, Квітки-Основ’яненка, Гулака-Артемовського. Вона нагадувала збірники українського фольклору й художні книги українською мовою, що вийшли в Петербурзі, Москві і Харкові.

Т.Комаринець

Шашкевич та його сподвижника – це ті, хто дав своїм сучасникам урок патріотизму, національної гідності, урок того, як людина свідомо бере максимальні життєві навантаження, і в мужній невсипущій праці для народу, у вірній служінні йому знаходить для себе втіху, відряду й надію і найвищий життєвий сенс...

О.Гончар

Одним з найбільших досягнень Я.Головацького є осягнення ним народної культури як самобутньої і національно неповторної, що йшло в парі з розумінням національної мови як душі народу. Ось чому він надавав такого величезного значення українському фольклору як першооснові національної культури. Народні пісні як вияв життя народу, його нескореного духу, відзначав він, є “живим джерелом”, з якого не тільки можуть, а й повинні почерпнути письменники, якщо вони хочуть виплекати істинну поезію.

Т.Комаринець

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

1. Становлення нової української літератури

План

1. Історичні, суспільно-політичні та культурні умови становлення нової української літератури.
2. Формування стильових напрямків у літературному процесі ХІХ ст.: інерція бароко, фрагменти класицизму, просвітительський реалізм, сентименталізм, романтизм, етнографічний реалізм.
3. Народна мова – визначальна основа нового письменства.
4. Розвиток української журналістики та нова українська література (“Харьковский Демокрит” (1816), “Украинский вестник” (1816-1819), “Украинский журнал” (1823-1826), альманахи “Украинская звезда” (1833-1834), “Запорожская старина” (1833-1838), “Украинский сборник” (1838-1841), “Ластівка” (1841), “Сніп” (1841), “Молодик” (1843-1844), “Киевлянин” (1840)).

Література

- Волинський П. Теоретична боротьба в українській літературі (перша половина ХІХ ст.). – К., 1969. – С.7-47.
- Гончар О. Просвітительський реалізм в українській літературі. Жанри і стилі. – К., 1990. – С.3-37.
- Гончар О. Українська література передшевченківського періоду і фольклор. – К., 1982. – С.3-23.
- Історія української дожовтневої журналістики. – К., 1983.
- Історія української літератури : У 8 т. – Т.2. – К., 1968. – С.133-190.
- Історія української літератури початку ХІХ ст. / Під ред. Хропка П.П. – К., 1992. – С.9-47.
- Історія української літературної критики. – К., 1989.
- Калениченко Н. Українська література ХІХ ст.: Напрями, течії. – К., 1977. – С.44-60, 80-134.
- Коновець О. Просвітницький рух в Україні (ХІХ-перша третина ХХ ст.). – К., 1992.
- Сивокінь Г. Одвічний діалог: Українська література і її читач від давнини до сьогодні. – К., 1984.
- Українські літературні альманахи і збірники ХІХ – початку ХХ ст. / Укл. І.З.Бойко. – К., 1967.
- Федченко П. Літературна критика на Україні першої половини ХІХ ст. – К., 1982. – С.12-117.
- Хропка П.П. Становлення нової української літератури – К., 1988.
- Чижевський Д. Історія української літератури. – Тернопіль, 1994. – С.308-317.
- Шубравський В. Від Котляревського до Шевченка: Проблема народності української літератури. – К., 1976. – С.11-63.

2. Поєма І.Котляревського “Енеїда” як перший твір нової української літератури

План

1. “Енеїда” як одна з травестій поеми Вергілія. Традиції і новаторство І.Котляревського.
2. Класицистичні та просвітительські тенденції в ”Енеїді” І.Котляревського.
3. Україна і українці у поемі І.Котляревського.
4. Характер типізації в “Енеїді”.
5. Значення поеми І.Котляревського “Енеїда” у становленні нової української літератури.

Завдання

1. З'ясуйте поняття “*бурлеск*”, “*травестія*”, “*просвітительський реалізм*”.
2. Визначте ознаки жанру “Енеїди” І.Котляревського (письмово).
3. Поясніть, як І.Котляревський використав у поемі “Енеїда” традиції давньої української літератури (твори мандрівних дяків, апокрифи, інтермедії, козацькі літописи) (письмово).

Література

- Балакірева Р. “Енеїда” І.Котляревського й особливості психології народу // Слава сонцем засіяла: Відзначення 200-річчя з дня народження І.П.Котляревського. – К., 1972. – С.216-223.
- Білецький О. “Енеїда” І.П.Котляревського // Письменник і епоха. – К., 1963.
- Вовк Я. “Енеїда” І.Котляревського у контексті травестій світової літератури // Українська мова й література. – 1999. - №3. – С.70-73.
- Волинський П. І.Котляревський: Життя і творчість. – К., 1969.
- Гончар О. Просвітительський реалізм в українській літературі... - С.68-70, 96-97, 122-129.
- Гончар О. Українська література передшевченківського періоду... - С.24-53.
- Єфремов С. Котляревський // Єфремов С. Літературно-критичні статті. – К., 1993. – С.121-140.
- Житецький П. Етнографічний і поетичний реалізм в “Енеїді” Котляревського // Матеріали до вивчення історії української літератури. – Т.2. – К., 1963. –С.134-138.
- Жулинський М. Україна на шляхах до Вічного Міста (Втілення міфологеми “Нового Риму” у творчості Франческо Петрарки та Івана Котляревського) // Українська мова й література. – 1999. - №3. – С.4-11.
- Зеров М. Нове українське письменство // Зеров М. Українське письменство. –К., 2003. – С. 21-54, 71-75.
- Кирилюк Є. Іван Котляревський: Життя і творчість. – К., 1981.
- Микитенко О. Антична спадщина і становлення нової української літератури. – К., 1991.
- Нахлік Є. Творчість Івана Котляревського: Замовчувані інтерпретації, дискусійні проблеми, спроби нового прочитання (з погляду літературних напрямів і течій). – Л., 1994.
- Неборак В. Перечитана “Енеїда”: Спроба сенсового прочитання “Енеїди” І.Котляревського на тлі зіставлення її з “Енеїдою” Вергілія. – Львів, 2001.
- Павлишин М. Риторика і політика в “Енеїді” І.Котляревського // Сучасність. – 1994. - №4. – С.159-168.
- Сверстюк Є. Іван Котляревський сміється // Сверстюк Є. На святі надій. – К., 1999. – С.253-282.
- Скорина Л. Котляревський и Вергилий. – К., 1987.
- Слоньовська О. Еней – троянець чи запорожець, національний герой чи розважальний персонаж? // Українська мова й література. – 1999. - №3. – С.34-42.
- Ткачук М. Естетична концепція людини в “Енеїді” Івана Котляревського. – К., 1995.
- Ткачук М. Художній світ “Енеїди” І.Котляревського. – Тернопіль, 1994.
- Хропко П. “Енеїда” І.Котляревського серед інших травестій епопеї Вергілія // Творчість І.Котляревського в контексті сучасної філології / Зб. наук. праць. – К., 1990. – С.31-40.
- Хропко П. Біля джерел української реалістичної поезії. – К., 1972.
- Хропко П. Українська бурлескна традиція XVIII століття і “Енеїда” Івана Котляревського // Слава сонцем засіяла: Відзначення 200-річчя з дня народження І.П.Котляревського. – К., 1972. – С.207-216.
- Шевчук В. “Енеїда” Івана Котляревського в системі літератури українського бароко. – Львів, 1998.

Шубравський В. Від Котляревського до Шевченка: Проблема народності української літератури . - К., 1976. – С.64-94.

Яценко М. На рубежі літературних епох: “Енеїда” Котляревського і художній прогрес в українській літературі. – К., 1977.

3. Драматургія І.Котляревського

План:

1. Іван Котляревський і театр.
2. Жанрова специфіка “Наталки Полтавки”. Реалістичні принципи змалювання життя (життєві джерела сюжету, соціальний конфлікт, зображення соціально-побутових умов).
3. Типізація та індивідуалізація образів дійових осіб.
4. Особливості композиції п’єси. Пісні як органічні композиційні частини твору.
5. Водевіль “Москаль-чарівник”: морально-побутовий характер конфлікту, дидактизм особливості поезики.

Завдання

1. З’ясуйте, у чому полягає художня функція прислів’їв і приказок у п’єсах І.Котляревського (письмово).
2. Визначте, яке місце у системі образів-персонажів драматичного твору займає персонаж-резонер (на прикладі образу Миколи) (письмово).

Література

Волинський П. І.Котляревський: Життя і творчість. – К., 1969.

Гончар О. Просвітительський реалізм в українській літературі... - С.68-70, 96-97, 122-129.

Гончар О. Українська література передшевенківського періоду... - С.24-53.

Єфремов С. Котляревський // Єфремов С. Літературно-критичні статті. – К., 1993. – С.121-140.

Задорожная С. Украинская драматургия I половины XIX века и ее истоки. - К., 1986.

Зеров М. Нове українське письменство // Зеров М. Українське письменство. –К., 2003. – С. 21-54, 71-75.

Кирилюк Є. І.Котляревський: Життя і творчість . - К., 1981.

Мороз Л. Іван Котляревський: Соціальна критика – чи утвердження християнської моралі? // Слово і час. – 1999. - №2. – С.63-66.

Нахлік Є. Творчість Івана Котляревського: Замовчувані інтерпретації, дискусійні проблеми, спроби нового прочитання (з погляду літературних напрямів і течій). – Л., 1994.

Перепелиця П. З історії українського водевіля // Український водевіль. – К., 1965. – С.3-19.

Хропко П. Українська драматургія першої половини XIX ст. – К.. 1972.

Шубравський В. Фольклорно-етнографічний елемент у “Наталці Полтавці” // Слава сонцем засіяла... - К., 1972. – С.253-261.

4. Жанр байки в українській літературі першої половини XIX ст.

План:

1. Жанр байки в українській літературі: традиції.
2. Експериментальні пошуки П.Гулака-Артемівського у межах жанру. Жанрові різновиди його байок.
3. Риси просвітительського реалізму у байках Є.Гребінки. Новаторство Гребінки-байкаря.
4. Морально-етична проблематика байок Л.Боровиковського.

5. Ремінісценції з польського поета-байкаря І.Красіцького у творчості українських письменників-байкарів.

Завдання

1. Зробіть художній аналіз байки П.Гулака-Артемовського “Пан та Собака” (письмово).
2. Складіть тези виступу на тему “Україна і українці у байках першої половини ХІХ ст.” (письмово).

Література

- Айзеншток І. Петро Гулак-Артемовський // Гулак-Артемовський П. Твори. – К., 1970.
 Байка і притча в українській літературі ХІХ-ХХ в. – Харків, 1931.
 Гончар О. Просвітительський реалізм в українській літературі. ... - С.71-80, 129-137, 176-207.
 Гончар О. Українська література передшевченківського періоду... - С.54-112.
 Деркач Б. Євген Гребінка: Літературний портрет. – К., 1974.
 Деркач Б. На шляху становлення нової української літератури // Гулак-Артемовський П. Твори. – К., 1978. – С.5-15.
 Деркач Б. П.П.Гулак-Артемовський // Гулак-Артемовський П. Поезії. – К., 1989.
 Деркач Б., Косяченко В. Жанр байки в українській літературі // Українська байка. – К., 1983. – С.3-27.
 Зеров М. Котляревщина. П.П.Гулак-Артемовський // Зеров М. Твори: В 2 т. – К., 1990. – Т.2.
 Зеров М. Нове українське письменство // Зеров М. Українське письменство. –К., 2003. – С.54-67, 80-91.
 Зеров М. П.Гулак-Артемовський. Твори // Там само. – С.770-772.
 Зубков С. Євген Павлович Гребінка: Життя і творчість. – К., 1962.
 Кислий В. Вивчення байки в школі. – К., 1982.
 Крижанівський С., Ротач П. Визначний представник українського романтизму // Боровиковський Л. Повне зібрання творів. – К., 1967.
 Куліш П. Погляд на українську словесність // Куліш П. Твори: В 2 т. – К., 1989. – Т.2.
 Куліш П. Приказки Гребінки (Од іздателя) // Там само.
 Нахлік Є. “З’єдналась правда із брехнею... під іменем приказки...” // Слово і час. – 1994. - №8. – С.15-19.
 Нудьга Г. На шляхах до реалізму... - С.20-29.
 Українські байкарі І половини ХІХ століття. – Харків, 1930.
 Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. // Франко І. Збір. творів: У 50 т. – К., 1982. – Т.41.
 Хропко П. Біля джерел української реалістичної поезії...
 Хропко П. Становлення нової української літератури...

5. Бурлескно-реалістична проза **Г.Квітки-Основ’яненка**

План:

1. Особливості творчого методу Г.Квітки-Основ’яненка.
2. “Салдацький патрет” як своєрідна художня декларація.
3. Фольклорна основа гумористичних оповідань “Мертвецький великдень”, “От тобі й скарб”, “Пархімове снідання”.
4. Реальне і фантастичне у повісті “Конотопська відьма”. Особливості композиції та характеротворення.

Завдання

1. Визначте особливості зображення картини ярмарку в оповіданні “Салдацький патрет” (письмово).

- З'ясуйте, у чому виявляється зв'язок бурлескно-реалістичних творів Г.Квітки-Основ'яненка з “Вечорами на хуторі біля Диканьки” М.Гоголя.

Література

- Білецький О. Українська проза першої половини ХІХ ст. (Від Г.Квітки до прози “Основи”) // Білецький О.І. Збір. праць: У 5 т. – Т.2. - К., 1965.
- Борзенко О. Художній світ української прози Г.Квітки-Основ'яненка. – К., 1996.
- Вербицька Г. Г.Ф.Квітка-Основ'яненко: Життя і творчість. – Харків, 1968.
- Гончар О. Григорій Квітка-Основ'яненко: Життя і творчість. – К., 1969.
- Гончар О. Григорій Квітка-Основ'яненко: Семінарій. – К., 1978.
- Гончар О. Українська література передшевченківського періоду... - С.113-175.
- Горболіс Л. Проблема національного характеру у творчості Г.Квітки-Основ'яненка. – К., 1995.
- Гребенка Е. Малороссийские повести, рассказанные Грицком Основьяненком // Гребінка Є. Твори: В 3 т. – К., 1981. – Т.3. – С.472-473.
- Денисюк І. Розвиток української малої прози ХІХ – поч. ХХ ст. – К., 1981. – С.8-24.
- Дорошкевич О. Реалізм і народність української літератури ХІХ ст. – К., 1986. – С.11-26.
- Зеров М. Нове українське письменство // Зеров М. Українське письменство. –К., 2003. – С. 67-71, 91-100.
- Зеров М. Г.Квітка-Основ'яненко, його життя та твори // Там само. – С.682-687.
- Зеров М. Літературна постать Квітки // Там само. – С.651-656.
- Зубков С. Григорій Квітка-Основ'яненко: Життя і творчість. – К.,1978.
- Калениченко Н. Українська література ХІХ ст.: Напрями. течії... - С.80-115.
- Квітка-Основ'яненко Г. Письмо к издателям “Русского вестника” // Історія української критики та літературознавства: Хрестоматія: В 3х кн. – К., 1996. – Кн.1. – С.76-82.
- Походзіло М. Г.Ф.Квітка-Основ'яненко: Життя і творчість. – К., 1968.
- Слюсар А. Фантастична повість в українській літературі 30-х років ХІХ ст. // Розвиток жанрів в українській літературі ХІХ – початку ХХ ст. – К., 1986.
- Хропко П. Становлення нової української літератури...
- Чалий В. Г.Ф.Квітка-Основ'яненко. – К., 1962.
- Яценко М. Питання реалізму і позитивний герой в українській літературно-естетичній думці першої половини ХІХ ст. – К., 1979. – С.51-106.

6. Сентиментально-реалістичні повісті

Г.Квітки-Основ'яненка

План

- Ідейно-художній аналіз повісті “Маруся”. Вплив житійної та проповідницької прози на жанрову природу, образну систему та стиль твору.
- Проблеми пошуку людського щастя у повісті “Щира любов”.
- Сентиментальне й реалістичне у повісті “Сердешна Оксана”.
- Образ оповідача у повістях Г.Квітки-Основ'яненка. Дидактизм та моралізаторські відступи та висновки.

Завдання

- З'ясуйте, у чому виявився полемічний характер повісті Г. Квітки-Основ'яненка “Маруся” (письмово).
- Напишіть твір на тему “Жіночі типи у сентиментально-реалістичних творах Г.Квітки-Основ'яненка” (письмово).

Література

- Білецький О. Українська проза першої половини XIX ст. (Від Г.Квітки до прози “Основи”) // Білецький О.І. Збір. праць: У 5 т. – Т.2. - К., 1965.
- Борзенко О. Художній світ української прози Г.Квітки-Оснoв’яненка. – К., 1996.
- Вербицька Є. Г.Ф. Квітка-Оснoв’яненко: Життя і творчість. – К., 1968. – С.41-46, 87-128.
- Возняк М. До історії видання Квітчиної “Марусі”. – Львів, 1937.
- Гончар О. Григорій Квітка-Оснoв’яненко: Життя і творчість. – К., 1969. – С.38-50, 115-190, 306-362.
- Гончар О. Українська література передшевченківського періоду... - С.113-175.
- Горболіс Л. Проблема національного характеру у творчості Г.Квітки-Оснoв’яненка. – К., 1995.
- Гребенка Е. Малороссийские повести, рассказанные Грицком Основьяненком // Гребінка Є. Твори: В 3 т. – К., 1981. – Т.3. – С.472-473.
- Гундорова Т. Погляд на “Марусю” // Слово і час. – 1991. - №6. – С.15-22.
- Дорошкевич О. Реалізм і народність української літератури XIX ст. – К., 1986. – С.11-26.
- Зеров М. Нове українське письменство // Зеров М. Українське письменство. –К., 2003. – С. 67-71, 91-100.
- Зеров М. Г.Квітка-Оснoв’яненко, його життя та твори // Там само. – С.682-687.
- Зеров М. Літературна постать Квітки // Там само. – С.651-656.
- Зубков С. Григорій Квітка-Оснoв’яненко: Життя і творчість. – К.,1978.
- Калениченко Н. Українська література XIX ст.: Напрями. течії... - С.80-115.
- Квітка-Оснoв’яненко Г. Письмо к издателям “Русского вестника” // Історія української критики та літературознавства: Хрестоматія: В 3х кн. – К., 1996. – Кн.1. – С.76-82.
- Куліш П. Григорій Квітка (Оснoв’яненко) і його повісті // Куліш П. Твори... - Т.2. - С.487-503.
- Левченко М. Випробування історією (український дожовтневий роман). – К., 1970. – С.23-36.
- Лімборський І. Сентименталізм в українській літературі. – К., 1995.
- Нахлік Є. Українська романтична проза 20-60-х рр. XIX ст. – К., 1988. – С.27-68.
- Орлов П. Русский сентиментализм. – М., 1977.
- Павлович С. Пути развития русской сентиментальной прозы XVIII века. – Саратов, 1974.
- Походзіло М. Г.Ф.Квітка-Оснoв’яненко: Життя і творчість . – К., 1968.
- Чалий Д. Г.Ф.Квітка-Оснoв’яненко (Творчість). – К., 1962. – С.104-109, 143-154, 188-190.
- Яценко М. Питання реалізму і позитивний герой в українській літературно-естетичній думці першої половини XIX ст. – К., 1979. – С.51-106.

7. Російськомовна проза Є.Гребінки

План:

1. Специфіка історизму роману Є.Гребінки “Чайковський”.
2. Поєднання романтичного та реалістичного у творах на історичну тематику.
3. Тема “малої людини” у прозі Є.Гребінки (“Записки студента”, “Лука Прохорович”, “Верное лекарство”).
4. Традиції “натуральної школи” у “Приключениях синей ассигнации”.

Завдання

1. Охарактеризуйте джерельну базу повісті “Нежинский полковник Золотаренко”. Визначте співвідношення факту і домислу у ній (письмово).

2. Підготуйте тези виступу на тему “Зв’язок прози Є.Гребінки з творчістю М.Гоголя” (письмово).

Література

- Гнідан О. Традиції і новаторство І.Котляревського і Є.Гребінки // Гнідан О. Історія української літератури XIX – початку XX століття... – С.12-29.
- Гончар О. Просвітительський реалізм в українській літературі... - С.80-85, 137-152.
- Гончар О. Українська література передшевенківського періоду... - С.176-206.
- Деркач Б. Євген Гребінка: Літературний портрет. – К., 1974.
- Зубков С. Євген Павлович Гребінка: Життя і творчість. – К., 1962.
- Зубков С. Русская проза Г.Квитки и Е.Гребенки в контексте русско-украинских связей. – К., 1979.
- Куліш П. Погляд на українську словесність.// Куліш П. Твори: В 2 т. – К.,1989. – Т.2.
- Луцький Ю. Між Гоголем і Шевченком. – К., 1997.
- Манн Ю. Поетика Гоголя. – М., 1978.
- Нахлік Є. Українська романтична проза 20-60-х рр. XIX ст. ... - С.74-92, 179-180.
- Попович М. Микола Гоголь. – К., 1989.
- Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. // Франко І. Збір. творів: У 50 т. – К., 1982. – Т.41.

8.Українська романтична балада

План:

1. Балада як літературний жанр.
2. Специфіка опрацювання жанру балади у творчості П.Гулака-Артемівського. Оригінальне і запозичене у його баладах.
3. Баладна творчість Л.Боровиковського: оригінальність переспівів чужих сюжетів, використання народних повір’їв і переказів.
4. Часи козаччини у баладах А.Метлинського.
5. Історична та фольклорна тематика балад М.Костомарова. Риси індивідуального стилю поета.

Завдання

1. Зробіть художній аналіз однієї з балад М.Костомарова (письмово).
2. З’ясуйте особливості творення образу народного співця в українських баладах початку XIX століття.

Література

- Айзеншток І. Петро Гулак-Артемівський...
Айзеншток І.Українські поети-романтики. – К., 1969.
- Бовсунівська Т. Феномен українського романтизму. – К., 1998.
- Волинський П. Український романтизм у зв’язку з розвитком романтизму в слов’янських літературах // Волинський П.К. З творчого доробку. – К., 1973.
- Гнідан О. Мотиви лірики Амвросія Метлинського: аналіз в аспекті творчого методу. // Історія української літератури XIX – початку XX століття. – К., 1987. – С.29-43.
- Гончар О. Українська література передшевенківського періоду... - С.207-287.
- Дах М. Поетика балади // Слово і час. – 1998. - №12. – С.45-48.
- Івашків Д. Українська романтична драма 30-80 років XIX ст. – К., 1990.
- Камінчук О. Романтика української романтичної лірика: Проблеми просторової організації тексту. – К., 1998.
- Кирилюк Є. Український романтизм у типологічному зіставленні західно- і південнослов’янських народів (перша половина XIX ст.). – К., 1973.
- Комаринець Т. Ідейно-естетичні основи українського романтизму (Проблема національного й інтернаціонального). – К., 1983.

- Крижанівський С. Амвросій Могила та Ієремія Галка // Амвросій Могила. Ієремія Галка. Поезії. – К., 1972.
- Крижанівський С., Ротач П. Визначний представник українського романтизму // Боровиковський Л. Повне зібрання творів. – К., 1967.
- Нудьга Г. Українська балада. – К., 1970.
- Охріменко О. Українська романтична балада (20-60-ті роки ХІХ ст.) // Рад. літературознавство. – 1986. - №5.
- Павличко С. Український романтизм: тяглість напрямку як естетичний тупик // Українська література. Матеріали І конгресу МАУ. – К., 1995. – С.94-100.
- Половина О. Конфлікт у баладі й світогляд поета // Слово і час. – 1999. - №6. – С.63-66.
- Смілянська В. Літературна творчість Миколи Костомарова // Костомаров М.І. Твори: В 2х томах. - Т.І. – К.. 1990.
- Ткаченко О. Спроба типології романтизму: доба, стиль, мова // Слово і час. – 1999. – №6. – С.41-44.
- Ткачук М. Стиль балад Левка Боровиковського. – Збараж, 1991.
- Українські поети-романтики 20-40-х років ХІХ ст. / Вступ стаття І.Айзенштока. – К., 1968.
- Українські поети-романтики: Поетичні твори. / Вступ. стаття М.Т.Яценка. – К., 1987.
- Франко І. Дещо про “Марусю” Л.Боровиковського та її основу // Франко І. Зібр. творів: У 50 т. – К., 1982. – Т.33. – С.403-416.
- Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури...
- Франко І. Поезії Віктора Забіли // Франко І. Зібр. творів... - Т.37. – С.42-51.
- Франко І. Южнорусская литература // Франко І. Зібр. творів: У 50 т. – К., 1984. – Т.41. – С.101-161.
- Чижевський Д. Історія української літератури ... - С.355-376.
- Шаблювський Є. Микола Іванович Костомаров, його життя та діяльність // Костомаров М.І. Твори: В 2-х т. – Т.І. – К.. 1967.
- Яценко М. Романтизм як художній напрям в українській літературі // Укр. мова і літ. в шк. – 1989. - №2.

9. Романтична драматургія М.Костомарова

План:

1. Розширення М.Костомаровим тематичних і жанрових меж української драматургії.
2. Фольклорна основа трагедії М.Костомарова “Сава Чалий”. Авторське потрактування історичного факту.
3. Жанрова природа п’єси М.Костомарова “Переяславська ніч”.
4. Засоби творення романтичного героя у драмах М.Костомарова.

Завдання

1. Визначте особливості образної системи трагедії “Сава Чалий” (письмово).
2. Схарактеризуйте специфіку використання мотиву кохання у романтичних драмах М.Костомарова (письмово).

Література

- Баглай-Соляник Б. Античні мотиви у творчості Миколи Костомарова // Проблеми літературознавства і художнього перекладу. – Львів, 1997. – С.28-36.
- Гончар О. Українська література передшевченківського періоду... - С.253-260.
- Івашків В. Українська романтична драма 30-80-х років ХІХ ст. – К., 1990.
- Крижанівський С. Амвросій Могила та Ієремія Галка...
- Пінчук Ю. Микола Іванович Костомаров. – К., 1992.

Смілянська В. Літературна творчість Миколи Костомарова // Костомаров М.І. Твори: В 2х т. - Т.І. – К., 1990.

Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури...

Франко І. Южнорусская литература. // Франко І. Збір. творів: У 50 т. – К., 1984. –

Т.41.

Шаблювський Є. Микола Іванович Костомаров, його життя та діяльність // Костомаров М.І. Твори: В 2-х т. – Т.І. – К., 1967.

Яценко М. Минуле проростає в сучасність (Драматургія Миколи Костомарова) // Слово і час. – 1992. - №5.

10. "Руська трійця" і початок розвитку нової української літератури в Галичині

План:

1. Історія видання та розповсюдження альманаху "Русалка Дністровая". Його ідейно-тематичний зміст.
2. Основні мотиви поетичної творчості М.Шашкевича. Пісенно-романсовий характер інтимної лірики.
3. Легендарно-історична поема І.Вагилевича "Мадей".
4. Літературна і фольклористична діяльність Я.Головацького.

Завдання

1. Визначте особливості жанрової природи твору М.Шашкевича "Олена" (письмово).
2. Підготуйте виступ на тему "Перекладацька діяльність письменників "Руської трійці".

Література

"Руська трійця" в історії суспільно-політичного і культурного руху України. – К., 1987.

Білецький О.І "Русалка Дністровая" // Білецький О. Збір. праць... - Т.2.

Вінок Маркіянові Шашкевичу: Поезії, статті, виступи, хроніка. – Х., 1987.

Гончар О. Українська література передшевченківського періоду... - С.270-284.

Гречанюк С. Три дороги "Руської трійці". // УМЛШ. – 1987. - №9.

Естетика. – К., 1998. – С.33-45.

Євшан М. Свято Маркіяна Шашкевича // Євшан М. Критика. Літературознавство.

Зеров М. Українське письменство XIX ст. // Зеров М. Твори... - Т.2.

Микитась В. Галузка могутнього дерева: Літературний нарис. – Ужгород, 1971.

Нахлік Є Пантелеймон Куліш і "Руська трійця": до проблеми ідеологічних шукань серед української інтелігенції XIX століття. – Львів, 1994.

Нахлік Є Українська романтична проза 20-60-х рр. XIX століття... С.152-167.

Нахлік Є. Поетичний світ Шашкевича-романтика // Рад. літературознавство. – 1984. – №8.

Петраш О. "Руська трійця": М.Шашкевич, І.Вагилевич, Я.Головацький та їхні літературні послідовники. – К., 1986.

Пільгук І. Літературне відродження на Західній Україні (30-50-і роки XIX ст.) // Письменники Західної України 30-50-х рр. XIX ст. – К., 1965.

Франко І. До біографії Івана Вагилевича // Франко І. Збір. творів... - Т.37. – С.296-

363.

Франко І. М.Шашкевич і галицько-руська література // Там само. - Т.29. – С.249-257.

Шалата М. Маркіян Шашкевич. Життя, творчість і громадсько-культурна діяльність. – К., 1969.

Щурат В. Шашкевичева "Олена" // Щурат В. Вибрані праці з історії літератури. – К., 1963.

ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСУ

1. Білецький О. До питання про періодизацію історії дожовтневої української літератури // Білецький О.І. Збір. праць: у 5 т. – К., 1965. –Т.2.
2. Білецький О. Українська література серед інших літератур світу // Там само.
3. Білецький О. Шляхи розвитку дожовтневого українського літературознавства // Там само.
4. Вервес Г. Українська література в загальнослов'янському контексті. – К., 1978.
5. Волинський П. Своєрідність розвитку літературних напрямів в українській літературі XIX ст. // Волинський П.К. З творчого доробку. –К., 1973.
6. Волинський П. Теоретична боротьба в українській літературі (перша половина XIX ст.). – К., 1969.
7. Гнатюк М. Українська поема першої половини XIX століття: Проблеми розвитку жанру. – К., 1975.
8. Гончар О. Просвітительський реалізм в українській літературі. Жанри і стилі. – К.,1989.
9. Гончар О. Українська література передшевченківського періоду і фольклор. – К., 1982.
10. Гром'як Р. Історія української літературної критики (від початків до кінця XIX століття). – Тернопіль, 1999.
11. Дей О. Словник українських псевдонімів та криптонімів: (XVI – XX ст.) – К., 1969.
12. Денисюк І. Розвиток української малої прози XIX – поч. XX ст. – К., 1981.
13. Дігтяр С., Сидоренко Г., Скрипник І., Халимончук А. Історія української літератури (перша половина XIX століття). – К., 1980.
14. Дорошкевич О. Реалізм і народність української літератури. – К., 1986.
15. Зеров М. Нове українське письменство // Зеров М. Твори: у 2-х т. – К., 1990. – Т.2.
16. Зеров М. Українське письменство XIX ст. // Там само.
17. Історія української дожовтневої журналістики. – К., 1983.
18. Історія української літератури (перші десятиріччя XIX століття): Підручник / П.П.Хропко, О.Д.Гнідан, П.І. Орлик та ін. – К., 1992.
19. Історія української літератури: У 8 т. – К., 1967. – Т.2.
20. Історія української літератури: У 2 т. – К., 1987. – Т.1.
21. Історія української літературної критики: Дожовтневий період. – К., 1988.
22. Історія українського мистецтва: В 6 т. – К., 1969. – Т.4, Кн.1.
23. Єфремов С. Історія українського письменства.. – К., 1995.
24. Калениченко Н. Українська література XIX ст. Напрями, течії. - К., 1977.
25. Коновець О. Просвітницький рух в Україні (XIX - перша третина XX ст.). – К., 1992.
26. Матеріали до вивчення історії української літератури: В 5 т. – К., 1961. – Т.2.
27. Нариси з історії українського мистецтва. – К., 1966.
28. Наливайко Д. Спільність і своєрідність. Українська література в контексті європейського літературного процесу. – К., 1988.
29. Розвиток жанрів в українській літературі XIX – початку XX ст. – К., 1959.
30. Сивокінь Г. Одвічний діалог: Українська література і її читач від давнини до сьогодні. – К., 1984.
31. Тулуб О. Словник псевдонімів українських письменників. – К., 1928.
32. Українська література в загальнослов'янському і світовому літературному контексті: В 5 т. – К., 1987. – Т.1.
33. Українська література в системі літератур Європи і Америки (XIX-XX ст.) – К., 1995.
34. Українська Літературна Енциклопедія. – К., 1988. – Т.1; К., 1990. – Т.2; 1995. – Т.3.
35. Український драматичний театр. Нариси історії: В 2 т. – К., 1967. – Т.1.
36. Українські літературні альманахи і збірники XIX – початку XX ст. / Укл. І.З.Бойко. – К., 1967.
37. Українські письменники: Біо-бібліографічний словник: У 5 т. – К., 1963. – Т.2, 3.
38. Федченко П. Літературна критика на Україні першої половини XIX ст. – К., 1982.
39. Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. // Франко І. Збір. творів: У 50 т. – К., 1984. – Т.41.

40. Хропко П. Становлення нової української літератури – К., 1988.
41. Хропко П. Українська драматургія першої половини ХІХ ст. – К., 1972.
42. Чалий Д. Становлення реалізму в українській літературі. (Перша половина ХІХ ст.). – К., 1956.
43. Чижевський Д. Історія української літератури (від початків до доби реалізму). – Тернопіль, 1994.
44. Чижевський Д. Реалізм в українській літературі. – К., 1999.
45. Шерех Ю. Поза книжками і з книжок. – К., 1998.
46. Шубравський В. Від Котляревського до Шевченка: проблема народності української літератури – К., 1976.
47. Яценко М. Питання реалізму і позитивний герой в українській літературно-естетичній думці першої половини ХІХ ст. – К., 1979.

КОНТРОЛЬНІ РОБОТИ

№1. Творчість Івана Котляревського

1. Яким чином етична наука Г.Сковороди виявилася у творчості І.Котляревського?
2. Гуманістичний пафос поеми І.Котляревського “Енеїда”.
3. Чим, на вашу думку, було зумовлене звернення І.Котляревського до “Енеїди” Вергілія?
4. Особливості зображення людини у “Енеїді” Вергілія та “Енеїді” І.Котляревського (порівняльна характеристика).
5. Прокоментуйте оцінку “Енеїди” І.Котляревського, яку дав їй шведський вчений А.Енсен: *“Енеїда” – одне з найвищих досягнень світової бурлескно-травестійної літератури, можливо, єдиний щасливий випадок, коли жартівлива травестія піднялася до рівня високого мистецтва”*.
6. Зображення війни і авторське ставлення до цього суспільного явища у поемі І.Котляревського “Енеїда”.
7. Жанрово-етнографічні описи у поемі І.Котляревського “Енеїда”.
8. Реалістичні тенденції у поемі І.Котляревського “Енеїда”.
9. Апокриф “Ходіння Богородиці по муках” та його рефлексії у поемі І.Котляревського “Енеїда”.
10. Українське феодальне суспільство II половини XVIII ст. у поемі І.Котляревського “Енеїда”.
11. Чи погоджуєтесь ви з думкою М.Трофимука про “Енеїду” І.Котляревського як про органічний наслідок тривалого розвитку барокової літератури в Україні? Аргументуйте свою позицію.
12. Доведіть тезу М.Максимовича про Котляревського як спадкоємця *“староукраїнського гумору і сміхотворного слова”*.
13. Народні приказки і прислів'я у художній структурі поеми І.Котляревського “Енеїда”.
14. Прокоментуйте тезу Є.Кирилюка про те, що *“у “Енеїді” в багатьох істотних і важливих рисах відбилась уся переходова доба від старої Гетьманщини до нових форм життя, коли поступово посилювалося колоніальне гноблення...”*.
15. Елементи просвітницького реалізму у “Енеїді” І.Котляревського.
16. Особливості формування системи образів у “Енеїді” І.Котляревського.
17. Романтичні тенденції у творенні образів Енея та троянців.
18. Стильовий синкретизм поеми І.Котляревського “Енеїда”.
19. Ідеї Просвітництва і драматургія І.Котляревського.
20. У чому виявилася новаторська суть п'єси І.Котляревського “Наталка Полтавка”?
21. Особливості жанрової природи “Наталки Полтавки” І.Котляревського.
22. Полемічний характер “Наталки Полтавки” І.Котляревського.
23. Характер конфлікту у п'єсах І.Котляревського “Наталка Полтавка” та “Москаль-чарівник”.
24. Природа комічного у драмах І.Котляревського.
25. Утвердження позастанової цінності людської особистості у “Наталці Полтавці” І.Котляревського.
26. Особливості характеротворення у драмах І.Котляревського.
27. Традиції сентименталізму у “Наталці Полтавці” І.Котляревського.
28. Образ Миколи як тип резонера у “Наталці Полтавці” І.Котляревського.
29. Прокоментуйте тезу П.Волинського : *“Реалізм І.Котляревського в “Наталці Полтавці” у меншій мірі, ніж в “Енеїді”, соціально-побутовий; в більшій мірі – соціально-психологічний”*.
30. Українське село у драмах І.Котляревського.

№ 2. Проза Г.Квітки-Основ'яненка

1. Прокоментуйте слова М.Сумцова про Г.Квітку-Основ'яненка: *“Квітка, наче та бджола, наносив у свої драми і оповідання багато солодких щільників з квітчастої ниви української народної поезії”*.
2. Які характерні особливості прози Г.Квітки-Основ'яненка дали підстави П.Кулішеві писати, що цей прозаїк *“увів нас у мужицьку хату”* та звеличив *“внутрішній образ українського народу”*?
3. Як виявляється у прозі Г.Квітки-Основ'яненка принцип *“списування з натури”*?
4. Риси просвітницького реалізму у сентиментально-реалістичних повістях Г.Квітки-Основ'яненка.
5. Полемічний характер україномовної прози Г.Квітки-Основ'яненка.
6. Яким чином у прозі Г.Квітки-Основ'яненка поєдналися *“і звичайне, і ніжненьке, і розумне, і полезне”*?
7. Характер конфлікту у сентиментально-реалістичних повістях Г.Квітки-Основ'яненка.
8. Прийом сюжетно-розгорнутих трансформацій у бурлескно-реалістичних творах Г.Квітки-Основ'яненка.
9. Особливості використання сюжетів народних переказів і повір'їв у бурлескно-реалістичних творах Г.Квітки-Основ'яненка.
10. Образ наратора (оповідача) у повістях Г.Квітки-Основ'яненка.
11. *“Салдацький патрет”* Г.Квітки-Основ'яненка як пародія на класичний анекдот.
12. Особливості композиції *“Салдацького патрета”* Г.Квітки-Основ'яненка.
13. Традиції українського вертепу у komponування *“Салдацького патрета”* Г.Квітки-Основ'яненка.
14. Роль зорових картин та описів звукових явищ у композиції *“Салдацького патрета”* Г.Квітки-Основ'яненка.
15. Особливості композиції повісті Г.Квітки-Основ'яненка *“Конотопська відьма”*.
16. Ідейно-художня функція анафори у повісті Г.Квітки-Основ'яненка *“Конотопська відьма”*.
17. Літературні традиції і новаторство у творенні образу Пістряка (*“Конотопська відьма”* Г.Квітки-Основ'яненка).
18. Народні перекази про відьом та їх використання у повісті Г.Квітки-Основ'яненка *“Конотопська відьма”*.
19. Прокоментуйте характеристику *“Конотопської відьми”* Г.Квітки-Основ'яненка, зроблену І.Франком: Це *“незрівнянний майстерний малюнок старих козацьких порядків може з половини XVIII віку в новочаснім сатиричнім освітленні”*.
20. З якою метою Г.Квітка-Основ'яненко звертається у *“Конотопській відьмі”* до подій минулого?
21. Ознаки просвітницького реалізму у повісті Г.Квітки-Основ'яненка *“Конотопська відьма”*.
22. Доведіть, що *“Конотопську відьму”* Г.Квітки-Основ'яненка можна кваліфікувати як сатирично-міфологічну повість.
23. Роль пейзажу у сентиментально-реалістичних повістях Г.Квітки-Основ'яненка.
24. Дидактизм прози Г.Квітки-Основ'яненка (на прикладі однієї з повістей).
25. Особливості сентименталізму Г.Квітки-Основ'яненка.
26. Специфіка етнографічних описів у повісті Г.Квітки-Основ'яненка *“Маруся”*.
27. Культ *“хорошого роду”* у повісті Г.Квітки-Основ'яненка *“Маруся”*.
28. Іконографічна ідеалізація образів у повісті Г.Квітки-Основ'яненка *“Маруся”*.
29. Проблеми пошуку людського щастя у повісті Г.Квітки-Основ'яненка *“Щира любов”*.
30. *“Сердешна Оксана”* Г.Квітки-Основ'яненка як соціально-етична повість.

№3. Поетична творчість М.Костомарова

1. Довести, що поезія М.Костомарова *“Дід-пасічник”* є романтичною баладою.
2. Ідейно-художня функція використання анафори у баладі М.Костомарова *“Дід-пасічник”*.
3. Народньо-поетичні засоби версифікації у баладі М.Костомарова *“Посланець”*.

4. Вірші М.Костомарова “Зобачення” та “Нічна розмова” як поетичні стилізації народної пісні.
5. “Пісня моя” М.Костомарова як поетичний маніфест автора.
6. Людина і природа у баладах М.Костомарова.
7. Антитеза “минуле – сучасне” у поезії М.Костомарова “Спить Україна...”.
8. Традиція біблійних пророцтв у поезії М.Костомарова “На добраніч”.
9. Слов’янофільські ідеї кириломефодіївців у поезії М.Костомарова “Діти слави, діти слави!”.
10. Особливості творення образу національного героя у баладі М.Костомарова “Максим Перебийніс”.
11. “Дух епохи” у баладі М.Костомарова “Пан Шульпіка”.
12. Ідейно-художній аналіз балади М.Костомарова “Чорний кіт”.
13. Балади А.Метлинського “Смерть бандуриста” та М.Костомарова “Співець”: порівняльна характеристика.
14. Інонаціональні фабули у поетичній творчості М.Костомарова (“Грецька пісня”, “Єврейські співанки”).
15. Грецька тема у поезії М.Костомарова (“Еллада”, “Давнина”, “Пантікапея”).
16. Образ співця-патріота у баладі М.Костомарова “Співець Митуса”.
17. Особливості використання фольклорних сюжетів у баладній творчості М.Костомарова.
18. Історія України та особливості її інтерпретації у баладах М.Костомарова.
19. Ідейна функція епіграфа з Вергілія “*Велике в малому оспіваю*” до збірки М.Костомарова “Вітка”.
20. Фольклорний прийом метаморфози у баладах М.Костомарова.
21. У чому виявляється спорідненість поезики балади М.Костомарова “Брат і сестра” з поезикою народних дум?
22. Народнопісенна тропіка у баладі М.Костомарова “Явір, тополя і береза”.
23. “Маруся” Л.Боровиковського та “Наталя” М.Костомарова як переспіви “Ленори” Г.-А. Бюргера: порівняльна характеристика.
24. Ідейна та текстуальна спорідненість балади М.Костомарова “Ластівка” із “Словом про Ігорів похід”.
25. Тема минулості людського життя та особливості її інтерпретації у поезії М.Костомарова “Зорі”.
26. Мотив чарів та чарування у баладах М.Костомарова.
27. Особливості строфіки поезій збірки М.Костомарова “Українські балади”.
28. Астрофічний вірш та строфоїд у баладній творчості М.Костомарова. Їх художні функції.
29. Особистісна лірика М.Костомарова.
30. Народно-поетична символіка у поезії М.Костомарова.

ТЕСТИ
з курсу “Історія української літератури (перші десятиліття XIX ст.)”

Виберіть із запропонованих одну чи декілька правильних відповідей:

1. Визначальними літературними напрямками, які формувалися наприкінці XVIII – на початку XIX ст., були:
  - a) просвітительський реалізм;
  - b) романтизм;
  - c) класицизм;
  - d) сентименталізм;
  - e) реалізм.

2. Назвати світоглядні засади українського сентименталізму:
  - a) ідея самоцінності людської особистості;
  - b) раціоналізм;
  - c) кордоцентризм мислення;
  - d) чуттєвість (сенсуалізм);
  - e) усвідомлення соціальної природи особистості.

3. Назвати час, коли українська літературна критика оформилась в окрему галузь літературознавчої науки:
  - a) 40 – 50-ті рр. XIX ст.;
  - b) 80 – 90-ті рр. XVIII ст. ;
  - c) II половина XVII ст.;
  - d) 20 – 30-ті рр. XIX ст.;
  - e) кінець XIX ст.

4. Поема “Енеїда” І.Котляревського – це визначне явище доби:
  - a) романтизму;
  - b) просвітительського реалізму;
  - c) сентименталізму;
  - d) класицизму;
  - e) бароко.

5. Автором “Енеїди” – першотвору, який переробив І.Котляревський, був:
  - a) Гомер;
  - b) Катулл;
  - c) Вергілій;
  - d) Блюмауер;
  - e) Скаррон.

6. Жанр пародії зародився у світовій літературі з появою:
  - a) “Енеїди” І.Котляревського;
  - b) “Батрахоміомохії” Пігрета;
  - c) “Перелицьованого Вергілія” П.Скаррона;
  - d) “Дон Кіхота” М.Сервантеса;
  - e) “Горпиниди” П.Білецького-Носенка.

7. Повне видання “Енеїди” І.Котляревського було здійснене у Харкові у:
  - a) 1798 р.;
  - b) 1808 р.;
  - c) 1842 р.;
  - d) 1809 р.;

- e) 1812 р.
8. Хто супроводжує Енея (“Енеїда” І.Котляревського) пеклом:
- Дідона;
  - Юнона;
  - Харон;
  - Сивілла;
  - покійний батька Енея Анхіз?
9. Назвати ім’я богині Олімпу – матері Енея:
- Юнона;
  - Венера;
  - Дідона;
  - Геба;
  - Егіна.
10. Про героїв якого твору О.Білецький писав: *“Цей людський світ – апофеоз тілесності, надзвичайної витривалості, здоров’я, що вихлюпується через край, повнокров’я. Це пройдисвіти, розбишаки, волоцюги – і в той же час лицарі, герої, титани... Спробуйте позмагатися з таким народом...”*:
- “Гайдамаки” Т.Шевченка;
  - “Енеїда” І.Котляревського;
  - “Чорна рада” П.Куліша;
  - “Чайковський” Є.Гребінки;
  - “Сватання на Гончарівці” Г.Квітки-Основ’яненка .
11. Хто з відомих літературних героїв волею автора був наділений відповідальністю за близьких йому людей: *“один за всіх не спав, він думав, мислив, умудрявся (бо сам за всіх і одвічав)”*:
- Олексій Попович-Чайковський (“Чайковський”, Є.Гребінка);
  - Б. Хмельницький (поема „Богдан”, Є.Гребінка);
  - “Сава Чалий” (М.Костомаров);
  - Еней (“Енеїда”, І.Котляревський);
  - Евріал (“Енеїда”, І.Котляревський)?
12. Яким віршовим розміром написані строфи поеми І.Котляревського “Енеїда”:
- 4-стоповий амфібрахій;
  - 4-стоповий хорей;
  - 5-стоповий ямб;
  - 4-стоповий анапест;
  - 4-стоповий ямб?
13. Визначити версифікаційні особливості “Енеїди” І.Котляревського:
- гекзаметр;
  - 4-стоповий ямб;
  - неточна рима;
  - онегінська строфа;
  - децима.
14. Яку із форм типізації застосовує І.Котляревський при творенні образів богів у поемі “Енеїда”?
- соціально-побутову;
  - сатиричну;
  - побутову;

- d) соціально-психологічну;
e) психологічну.
15. Яку роль в “Енеїді” І.Котляревського виконують етнографічні описи?
a) як засіб змалювання певних сторін народного життя;
b) як засіб індивідуалізації персонажів;
c) як засіб психологічної характеристики;
d) як засіб пародіювання;
e) як засіб творення комічного.
16. Визначити характер конфлікту у п’єсі І.Котляревського “Наталка Полтавка”:
a) соціальний;
b) психологічний;
c) соціально-психологічний;
d) соціально-побутовий;
e) пригодницький.
17. У творенні образу Петра (“Наталка Полтавка” І.Котляревського) використано традиції:
a) бароко;
b) ренесансу;
c) класицизму;
d) реалізму;
e) сентименталізму.
18. За жанровими особливостями п’єси “Наталка Полтавка” І.Котляревського є:
a) комічною оперою;
b) ліричною драмою;
c) комедією;
d) водевілем;
e) драмою-мораліте.
19. Назвати стильові елементи драми І.Котляревського “Наталка Полтавка”:
a) сентименталізм;
b) реалізм;
c) преромантизм;
d) класицизм;
e) бароко.
20. Героїня якого твору характеризується такими словами: *“Золото, не дівка, красива, розумна, моторна, до всякого діла дотепна, у неї добре серце, поважає матір свою, шанує старших від себе, трудяща, рукодільниця...”*:
a) Маруся (однойменна повість Г.Квітки-Основ’яненка);
b) Олена (однойменна новела М.Шашкевича);
c) Наталка (“Наталка Полтавка” І.Котляревського);
d) Уляна (“Сватання на Гончарівці” Г.Квітки-Основ’яненка);
e) Оксана (“Сердешна Оксана” Г.Квітки-Основ’яненка)?
21. У якому відомому драматичному творі герой виконує пісні “Гомін, гомін по діброві” та “Ворскло річка невеличка”:
a) “Москаль-чарівник” (І.Котляревський);
b) “Наталка Полтавка” (І.Котляревський);
c) “Сава Чалий” (М.Костомарова);
d) “Сватання на Гончарівці” (Г.Квітка-Основ’яненко);
e) “Шельменко-денщик” (Г.Квітка-Основ’яненко)?

22. Назвати особливості композиції п'єси І.Котляревського "Наталка Полтавка":
- включення пісенних номерів;
  - заплутана інтрига;
  - напружений сюжет;
  - введення відгуку на драматичний твір;
  - авторські відступи.
23. Назвати жанр твору І.Котляревського "Пісня на новий 1805 год пану нашому і батьку князю Олексію Борисовичу Куракіну":
- пісня;
  - пошання;
  - ода;
  - гімн;
  - дифірамб.
24. Хто з літературознавців, критикуючи наслідувачів І.Котляревського, писав в "Історії українського письменства": *"Ще драматурги, маючи перед очима поважну "Наталку-Полтавку", зуміли вдержатися в межах літературної пристойності, а вже що віршописці, то зовсім пустились були берега, скарікатуривши по саме нікуди сатиричну сторону "Енеїди"*:
- В.Перетц;
  - І.Франко;
  - Д.Чижевський;
  - С.Єфремов;
  - Л.Білецький.
25. Водевіль як жанр характеризується:
- великим обсягом;
  - введенням у дію пісенних і танцювальних номерів;
  - несподіваною розв'язкою;
  - ускладненим сюжетом;
  - спрошеністю у демонстрації людських почуттів.
26. Назвати автора переспіву давньогрецької пародійної поеми "Батрахоміомехія" – "Жабомишодраківка", в якій уперше в українському віршуванні було використано гекзаметр:
- К.Думитрашко;
  - І.Котляревський;
  - П.Білецький-Носенко;
  - С.Александров;
  - Я.Кухаренко.
27. Назвати твір, що за жанровими ознаками є водевілем:
- "Москаль-чарівник" (І.Котляревський);
  - "Бой-жінка" (Г.Квітка-Основ'яненко);
  - "Сватання на Гончарівці" (Г.Квітка-Основ'яненко);
  - "Муж старий, жінка молода" (С.Петрушевич);
  - "Наталка Полтавка" (І.Котляревський).
28. Про кого з українських письменників початку ХІХ ст. П.Куліш писав, що той *"увів нас у мужицьку хату"*?
- Є.Гребінка;
  - Г.Квітка-Основ'яненко;
  - М.Костомаров;

- d) І.Котляревський;
e) Л.Боровиковський.
29. Назвати ім'я героїні повісті Г.Квітки-Основ'яненка, доля якої була подібна до долі Катерини з однойменної поеми Т.Шевченка:
- Галочка;
  - Ївга;
  - Маруся;
  - Оксана;
  - Тетяна.
30. У якому зі своїх творів Г.Квітка-Основ'яненко писав, що письменник мусить зображати *“і звичайне, і ніжненьке, і розумне, і полезне”*:
- “Маруся”;
  - “Салдацький патрет”;
  - “Супліка до пана іздателя”;
  - “Сватання на Гончарівці”;
  - “Конотопська відьма”?
31. Назвати характер портретування персонажів у творах Г.Квітки-Основ'яненка:
- художньо-етнографічний;
  - соціально-побутовий;
  - соціально-психологічний;
  - етнографічно-психологічний;
  - психологічний.
32. У якому творі Г.Квітки-Основ'яненка відчувається вплив агіографічної літератури:
- “Мертвецький великдень”;
  - “Сердешна Оксана”;
  - “Конотопська відьма”;
  - “Маруся”;
  - “Козир-дівка”?
33. Назвати ім'я персонажа твору Г.Квітки-Основ'яненка “Сватання на Гончарівці”, який виявляє кмітливість і допомагає одружитись закоханій парі:
- Шельменко;
  - Макогоненко;
  - Пістряк;
  - Стецько;
  - Скорик.
34. Назвати жанрові ознаки драми Г.Квітки-Основ'яненка “Шельменко-денщик”:
- комедія інтриги;
  - комедія звичаїв;
  - комедія характерів;
  - комедія ситуацій;
  - соціальна комедія.
35. Назвати твори Г.Квітки-Основ'яненка, які за стильовою манерою належать до бурлескно-реалістичних:
- “Салдацький патрет”;
  - “Маруся”;
  - “Мертвецький великдень”;
  - “Щира любов”;

- е) “Конотопська відьма”.
36. У якому творі Г.Квітки-Основ'яненка герой має проблеми з підрахунками і користується досить незвичним способом лічби:
- “Дворянские выборы”;
  - “Приезжий из столицы, или Суматоха в уездном городе”;
  - “Шельменко-денщик”;
  - “Конотопська відьма”;
  - “Сватання на Гончарівці”?
37. Який твір Г.Квітки-Основ'яненка досліджує “фізіологію” поміщицького побуту, розвінчує панування культу їжі: *“...Одна забота, одно попеченье, одна мысль, одни рассказы и суждения были все о еде: когда есть, что есть, как есть, сколько есть...”*:
- “Жизнь и похождения Столбикова”;
  - “Пан Халявский”;
  - “Дворянские выборы”;
  - “Приезжий из столицы, или Суматоха в уездном городе”;
  - “Мемуары Евстратия Мякушкина”.
38. Бурлескно-реалістичним творам Г.Квітки-Основ'яненка властиві:
- подієвість;
  - фантастика;
  - психологізм;
  - етнографізм;
  - ускладненість сюжету.
39. У якому з названих творів Г.Квітка-Основ'яненко використав засіб сюжетно-розгорнутих трансформацій:
- “Маруся”;
  - “Щира любов”;
  - “Конотопська відьма”;
  - “Божі діти”;
  - “Салдацький патрет”?
40. Назвати прізвище письменника, роман якого “Сентиментальна подорож до Франції та Італії” дав назву літературному напрямку:
- Ф.Шіллер;
  - Д.Дідро;
  - М.Карамзін;
  - Л.Стерн;
  - Ж.-Ж.Руссо.
41. Назвати різновид байки, яка не має сюжетно-оповідної частини і обов'язково містить моральний висновок:
- байка-казка;
  - байка-приказка;
  - байка-новела;
  - байка-побреженька;
  - власне байка.
42. Назвати байку П.Гулака-Артемовського, у якій автором розвінчується графоманство:
- “Пан та Собака”;
  - “Солопій та Хівря, або Горох при дорозі”;
  - “Дурень і Розумний”;

- d) “Дві пташки в клітці”;
e) “Тюхтій та Чванько”.
43. У кого з байкарів П.Гулак-Артемівський запозичив фабульну канву байки-казки “Пан та Собака”:
a) І.Красіцький;
b) І.Крилов;
c) Г.Сковорода;
d) Езоп;
e) Лафонтен?
44. Хто з українських письменників брав участь у викупі Т.Шевченка з кріпацтва, допомагав поету матеріально:
a) Г.Квітка-Основ'яненко;
b) Є.Гребінка;
c) В.Забіла;
d) Л.Боровиковський;
e) П.Куліш.
45. Які з названих пісень належать перу Є.Гребінки:
a) “Українська мелодія” (“Ні, мамо, не можна нелюба любить”);
b) “Дивлюсь я на небо”;
c) “Черные очи”;
d) “Журба” (“Стоїть гора високая”);
e) “Повій, вітре, на Україну”?
46. Який із творів Є.Гребінки написаний у формі щоденника:
a) “Кулик”;
b) “Приключения синей ассигнации”;
c) “Записки студента”;
d) “Лука Прохорович”;
e) “Верное лекарство”?
47. У якому творі Є.Гребінка зображує життя “маленької людини”, яка розчаровується і, не маючи здатності адаптуватися в суспільстві, гине:
a) “Записки студента”;
b) “Доктор”;
c) “Чайковський”;
d) “Нежинский полковник Золотаренко”;
e) “Мачеха и панночка”?
48. Назвати художні прийоми, властиві повісті Є.Гребінки „Нежинский полковник Золотаренко”:
a) штучна інтрига;
b) гіперболізація;
c) фаталізм;
d) метафоризація мови;
e) мелодраматизм.
49. Як називається російськомовний твір, уривок з якого наведено нижче: *“Казалось, лодки пошли на веслах еще быстрее; они будто понимали песню, неслись, как птицы, смело прыдали по волнам. А ветер все крепчал; сильнее и сильнее колыхались волны, крупнее и крупнее накатывались валы, шибались, разбивались друг о друга, обдавая мореходцев брызгами и пеною. Черное море, всегда готовое пошуметь, разыгралось не на шутку”*:

- a) “Чайковский” (Є.Гребінка);
  - b) “Нежинский полковник Золотаренко” (Є.Гребінка);
  - c) “Кулик” (Є.Гребінка);
  - d) “Чернігівка” (М.Костомаров);
  - e) “Зиновий Богдан Хмельницький” (П.Білецький-Носенко)?
50. Український письменник, близький у своїй прозі до естетики натуральної школи М.Гоголя:
- a) А.Метлинський;
  - b) Л.Боровиковський;
  - c) Г.Квітка-Основ'яненко;
  - d) В.Забіла;
  - e) Є.Гребінка.
51. Назвати жанр творів, що увійшли до збірки Є.Гребінки “Малороссийские приказки”:
- a) приказки;
  - b) анекдоти;
  - c) гуморески;
  - d) байки;
  - e) співомовки.
52. З ким (чим) порівнює у відомій байці Є.Гребінка людину, котра *“людей товче та й жде, щоб хто його кохав”*:
- a) Лисиця (“Ведмежий суд”);
  - b) Будяк (“Будяк і Конопляночка”);
  - c) Хміль (“Рожа да Хміль”);
  - d) Сокири (“Гай да Сокири”);
  - e) Ворона (“Ворона і Ягня”)?
53. Ким виявилася незнайомка, появу якої “літературний приятель” Є.Гребінки описав так: *“Вдруг входит ко мне дама в синем салоне, в синей шляпке; лицо этой дамы было, с позволения сказать, немного изношено, плащ и шляпа немного испятнаны, но по всей фигуре было что-то неизъяснимо привлекательное...”*:
- a) примара;
  - b) далека родичка;
  - c) переодягнена злодійка;
  - d) асигнація;
  - e) “синя панчоха”?
54. Назвати автора повісті, головним персонажем якої є річ:
- a) Г.Квітка-Основ'яненко;
  - b) М.Костомаров;
  - c) Є.Гребінка;
  - d) П.Гулак-Артемівський;
  - e) Л.Боровиковський.
55. Визначити, у яких з наведених художніх творів є образ оповідача:
- a) “Сердешна Оксана” (Г.Квітка-Основ'яненко);
  - b) “Салдацький патрет” (Г.Квітка-Основ'яненко);
  - c) “Конотопська відьма” (Г.Квітка-Основ'яненко);
  - d) “Приключения синей ассигнации” (Є.Гребінка);
  - e) “Чайковський” (Є.Гребінка).

56. Назвати популярний у романтичній поезії твір, у якому поєдналися епічні, ліричні та драматичні елементи:
- романс;
  - медитація;
  - елегія;
  - балада;
  - притча.
57. У якій з балад Л.Боровиковський використав відомий у фольклорі мотив отруєння сестрою брата:
- “Маруся”;
  - “Молодиця”;
  - “Вивідка”;
  - “Чарівниця”;
  - “Ледащо”?
58. Назвати справжнє прізвище письменника, який виступив у літературі під псевдонімом Ієремія Галка:
- М.Костомаров;
  - А.Метлинський;
  - П.Куліш;
  - Л.Боровиковський;
  - В.Забіла.
59. У якому з драматичних творів М.Костомарова дія розгортається під Великдень:
- “Сава Чалий”;
  - “Переяславська ніч”;
  - “Кремуцій Корд”;
  - “Елліни Тавриди”;
  - “Загадка”?
60. Яка балада М.Костомарова присвячена темі боротьби київських князів з половцями:
- “Співець Митуса”;
  - “Ластівка”;
  - “Щира правда”;
  - “Пан Шульпіка”;
  - “Явір, тополя й береза”?
61. Джерелами сюжетів прозових творів М.Костомарова були:
- судові справи;
  - народні легенди;
  - козацькі літописи;
  - літературні твори попередників;
  - розповіді очевидців.
62. Історіографічна проза М.Костомарова відзначається:
- вірогідністю;
  - відсутністю докладних описів;
  - документальністю;
  - пригодництвом;
  - зображенням масових сцен.
63. Події у драмі М.Костомарова “Переяславська ніч” відбуваються у часи
- повстання Павлюка;

- b) Руїни;
  - c) війни 1648-1654 рр.;
  - d) Гайдамаччини;
  - e) російсько-турецької війни.
64. Як автор визначає жанрову природу “Сави Чалого”?
- a) драматичні сцени;
  - b) трагедія;
  - c) історична драма;
  - d) водевіль;
  - e) п’еса.
65. Микола Костомаров-поет вперше в українській літературі застосував:
- a) гекзаметр;
  - b) білий вірш;
  - c) елегійний дистих;
  - d) поліметрію;
  - e) логаети.
66. Який з названих творів М.Костомарова став першим маніфестом прогресивної української інтелігенції:
- a) “Сава Чалий”;
  - b) “Славянская мифология”;
  - c) “Две русские народности”;
  - d) “Книги буття українського народу”;
  - e) “Кремуций Корд”?
67. Перший в українській драматургії ХІХ ст. історичний твір, в основу сюжету якого покладено народну пісню:
- a) “Переяславська ніч” (М.Костомаров);
  - b) “Сава Чалий” (М.Костомаров);
  - c) “Шельменко-денщик” (Г.Квітка-Основ’яненко);
  - d) “Москаль-чарівник” (І.Котляревський);
  - e) “Назар Стодоля” (Т.Шевченко).
68. Автором відомої етнографічної праці “Звичаї, повір’я, кухня та напої сучасних малоросіян” є:
- a) О.Бодянський;
  - b) М.Максимович;
  - c) М.Петренко;
  - d) М.Маркевич;
  - e) І.Срезневський.
69. Назвати прізвище українського поета-романтика, автора популярної пісні “Дивлюсь я на небо та й думку гадаю”:
- a) В.Забіла;
  - b) Є.Гребінка;
  - c) А.Метлинський;
  - d) М.Петренко;
  - e) О.Афанасьєв-Чужбинський.
70. Альманах, який своєю появою поклав початок західноукраїнському національному відродженню:
- a) “Ластівка”;

- b) “Зоря”;
- c) “Сини Русі”;
- d) “Русалка Дністровая”;
- e) “Молодик”.

71. Легка одноактна комедійна п'єса, в якій дія основана на інтризі, анекдотичному сюжеті, це:
- a) вертепна драма;
  - b) фарс;
  - c) водевіль;
  - d) опера;
  - e) драматична поема.
72. Для представників якого літературного напрямку естетичним ідеалом є життя, що підноситься над усім буденним, звичайним:
- a) класицизм;
  - b) романтизм;
  - c) сентименталізм;
  - d) просвітительський реалізм;
  - e) бароко?
73. Представники якого літературного напрямку з особливою інтенсивністю використовували пестливі форми, слова на позначення чуттєвого, ірраціонального:
- a) романтизм;
  - b) реалізм;
  - c) класицизм;
  - d) сентименталізм;
  - e) бароко?
74. Назвати жанр ліро-епічної поезії фантастичного, історико-героїчного чи соціально-побутового змісту з драматичним сюжетом:
- a) байка;
  - b) дума;
  - c) поема;
  - d) драматична поема;
  - e) балада.
75. Назвати прізвище упорядника та видавця фольклорних та історико-літературних збірок, що вийшли у Харкові 1833 – 1838 рр. у шести випусках під назвою “Запорожская старина”:
- a) М.Максимович;
  - b) Л.Боровиковський;
  - c) Г.Квітка-Основ'яненко;
  - d) А.Метлинський;
  - e) І.Срезневський.
76. Письменник та культурний діяч, який у 1836 р. (вид. 1850) склав першу “Читанку” для народних шкіл:
- a) М.Шашкевич;
  - b) Т.Шевченко;
  - c) П.Куліш;
  - d) Я.Головацький;
  - e) І.Вагилевич.

77. Альманах, упорядкований І.Срезневським, що засвідчив появу української преромантичної літератури:
- “Утренняя звезда”;
  - “Украинский альманах”;
  - “Украинский сборник”;
  - “Русалка Дністровая”;
  - “Зоря”.
78. Якому жанру властиві такі ознаки: розповідний спосіб викладу матеріалу, малий обсяг, алегоричність, повчальність, віршова астрофічна форма:
- балада;
  - водевіль;
  - анекдот;
  - байка;
  - ідилія.
79. Як називається персонаж драматичного твору, завдання якого висловлювати через свій коментар “об’єктивний” чи “авторський” погляд на ситуацію:
- літературний порадник;
  - резонер;
  - протагоніст;
  - референт;
  - двійник.
80. Назвати письменника, який започаткував жанр української віршової літературної казки:
- П.Білецький-Носенко;
  - А.Метлинський;
  - І.Манжура;
  - Є.Гребінка;
  - Я.Головацький.
81. Назвати письменника, який, відстоюючи думку про те, що кожна людина, незалежно від соціального стану, рівна перед Богом, попереджав: *“До часу над слабим, хто дужчий вередує, / До часу мужиків ледачий пан мордує, – / Колись до їх усіх смерть в гості примандрує”*:
- А.Метлинський;
  - М.Костомаров;
  - М.Петренко;
  - О.Афанасьєв-Чужбинський;
  - П.Гулак-Артемівський.
82. Хто з українських письменників був членом Харківського літературно-фольклорного гуртка:
- І.Срезневський;
  - Л.Боровиковський;
  - В.Забіла;
  - А.Метлинський;
  - М.Костомаров.
83. Український вчений, письменник і видавець, який поряд з українськими народними піснями публікував у своїх фольклорних збірниках і власні стилізовані твори:
- О.Бодянський;
  - М.Маркевич;
  - А.Метлинський;

- d) І.Срезневський;
e) М.Максимович.
84. Кому з українських письменників, приятеліві шкільних років, О.Афанасьєв-Чужбинський присвятив поезію “Скажи мені правду, мій добрий козаче”:
a) Л.Боровиковський;
b) А.Метлинський;
c) Г.Квітка-Основ'яненко;
d) М.Костомаров;
e) Є.Гребінка?
85. Визначити жанр журливо-романтичної пісні, яка написана від імені авторського “я” і виконується в мелодійному темпоритмі:
a) елегія;
b) романс;
c) ода;
d) балада;
e) медитація.
86. Назвати художній прийом, який використав В.Забіла у наведеній строфі:
*Гуде вітер вельми в полі! / Реве, ліс ламає;
Плаче козак молоденький, / Долю проклинає:*
a) персоніфікація;
b) синекдоха;
c) паралелізм;
d) інверсія;
e) літога.
87. Хто з поетів властиву романтизму антитезу “національна воля в минулому – неволя в сучасному” сформулював так: “Заспіваю, що минуло, / Передвіцький згану час, – / Як весело колись було, / Як то сумно нині в нас!”:
a) М.Костомаров;
b) Я.Головацький;
c) М.Шашкевич;
d) Є.Гребінка;
e) М.Петренко.
88. Жанр думки в українській літературі започаткував:
a) М.Петренко;
b) А.Метлинський;
c) М.Шашкевич;
d) В.Забіла;
e) Є.Гребінка.
89. Про яку жанрову форму М.Гоголь писав: “Найчастіше одягає вбрання вона меланхолійне, найчастіше чути від неї скарги, тому що в таку мить серце звичайно прагне висловитись і буває багатослівним”:
a) пісня;
b) балада;
c) ідилія;
d) елегія;
e) романс?
90. Назвати автора відомих пісень “За Немань іду” та “Де ти бродиш, моя доле?”:

- a) Є.Гребінка;
  - b) С.Писаревський;
  - c) Л.Боровиковський;
  - d) М.Петренко;
  - e) О.Афанасьєв-Чужбинський.
91. Хто з українських письменників за участь у Кирило-Мефодіївському братстві відбував адміністративне заслання в Саратові (1849 – 1956) із заборною “служить по ученой части”:
- a) Т.Шевченко;
  - b) В.Білозерський;
  - c) М.Гулак;
  - d) М.Костомаров;
  - e) М.Петренко?
92. Хто з українських письменників писав до О.Герцена як видавця журналу “Колокол”: *“Ми бажали би, аби правительство не лише не перешикоджало нам, українцям, розвивати свою мову, але аби допомогло нам у сій справі викладати предмети на рідній, зрозумілій мові...”*:
- a) І.Котляревський;
  - b) І.Квітка-Основ’яненко;
  - c) М.Костомаров;
  - d) Є.Гребінка;
  - e) П.Куліш.
93. Назвати композитора, який поклав на музику пісні В.Забіли “Не щебечи, соловейку” та “Гуде вітер вельми в полі”:
- a) М.Гулак-Артемівський;
  - b) М.Глінка;
  - c) П.Чайковський;
  - d) М.Лисенко;
  - e) К.Стеценко.
94. Український поет, який у своїх поезіях розкриває особисту нещасливу пригоду в коханні (любов до Любові Білозерської, яку віддали заміж за іншого), називаючи свої вірші *“піснями крізь сльози”*:
- a) В.Забіла;
  - b) А.Метлинський;
  - c) М.Костомаров;
  - d) О.Корсун;
  - e) М.Петренко.
95. Хто з поетів-романтиків започаткував точний переклад в українській літературі:
- a) А.Метлинський;
  - b) М.Костомаров;
  - c) Л.Боровиковський;
  - d) Є.Гребінка;
  - e) В.Забіла.
96. Назвати рік заснування першого професійного театру в Україні:
- a) 1789;
  - b) 1803;
  - c) 1804;
  - d) 1810;

е) 1819.

97. Назвати літературні жанри, які з'явилися в епоху романтизму:

- а) ліро-епічна поема;
- б) дифірамб;
- в) подорожні нотатки;
- г) епістолярний роман;
- е) авантюрне оповідання.

98. Назвати осередки розвитку українського романтизму:

- а) Львів;
- б) Київ;
- в) Харків;
- г) Варшава;
- е) Петербург.

99. Назвати автора 4-томної збірки "Народные песни Галицкой и Угорской Руси", виданої у Москві у 1878 році:

- а) Маркіян Шашкевич;
- б) Ізмаїл Срезневський;
- в) Михайло Максимович;
- г) Яків Головацький;
- е) Іван Вагилевич.

100. Новела М.Шашкевича – перший твір нової західноукраїнської прози:

- а) "Вірна";
- б) "Олена";
- в) "Туга за милою";
- г) "Загадка";
- е) "О. Наливайку".

Екзаменаційна програма
з курсу “Історія української літератури”
(початок XIX ст.)

1. Ознаки нової української літератури.
2. Періодизація нової української літератури.
3. Загальна характеристика періоду становлення нової української літератури.
4. Особливості жанрової системи нової української літератури періоду становлення.
5. Історико-суспільні умови становлення нової української літератури.
6. Розвиток освіти та культури в кінці XVIII – на початку XIX ст. як важливі чинники становлення нової української літератури.
7. Періодичні видання та альманахи Східної України початку XIX ст..
8. Стильовий синкретизм як визначальна ознака нової української літератури періоду її становлення.
9. Зовнішньолітературні впливи в новій українській літературі періоду становлення.
10. Дмитро Чижевський про нову українську літературу як “неповну” літературу.
11. Проблема української мови в новій українській літературі.
12. Бурлескно-трагедійна традиція нової української літератури.
13. Класицизм й сентименталізм в новому українському письменстві.
14. Ідеї просвітництва в новій українській літературі.
15. Утвердження просвітницького принципу “писання з природи” в новій українській літературі.
16. Літературно-естетичні та суспільно-політичні погляди І.Котляревського.
17. Просвітницькі ідеї у творчості І.Котляревського.
18. Традиції давньої української літератури і поема І.Котляревського “Енеїда”.
19. Західноєвропейські традиції літературного трагедування та поема І.Котляревського “Енеїда”.
20. “Енеїда” І.Котляревського серед світових трагедувань Вергілієвої “Енеїди”.
21. Історія України у поемі І.Котляревського “Енеїда”.
22. Особливості жанрової природи поеми І.Котляревського “Енеїда”.
23. Форми типізації у поемі І.Котляревського “Енеїда”.
24. Реалістичні тенденції поеми І.Котляревського “Енеїда”.
25. Жанрова природа п’єси І.Котляревського “Наталка Полтавка”.
26. Полемічний характер п’єси І.Котляревського “Наталка Полтавка”.
27. Фольклорний характер та пісенне начало п’єси І.Котляревського “Наталка Полтавка”.
28. Водевіль І.Котляревського “Москаль-чарівник”.
29. Поняття “котляревщина” в новій українській літературі.
30. П.Гулак-Артемівський і становлення нової української літератури.
31. Літературно-естетичні погляди П.Гулака-Артемівського. Використання досвіду І.Красіцького у оригінальній творчості українського письменника.
32. Просвітницькі ідеї твору П.Гулака-Артемівського “Справжня Добрість”.
33. Баладна творчість П.Гулака-Артемівського. Її трагедійний характер.
34. Експериментальні пошуки П.Гулака-Артемівського у жанрі байки.
35. Художній аналіз байки П.Гулака-Артемівського “Пан та Собака”.
36. Жанр байки-казки у творчості П.Гулака-Артемівського.
37. Загальна характеристика літературної творчості П.Білецького-Носенка.
38. Розвиток жанру байки в українській літературі початку XIX ст.
39. Жанрові різновиди української байки початку XIX ст..
40. Особливості розвитку нової української прози.
41. Естетичні погляди та світогляд Г.Квітки-Основ’яненка.
42. Філософія Просвітництва у творах Г.Квітки-Основ’яненка.
43. Періодизація творчості Г.Квітки-Основ’яненка.
44. Проблема української мови та літературно-критична діяльність Г.Квітки-Основ’яненка.

45. “Конотопська відьма” Г.Квітки-Оснoв’яненка як сатирично-міфологічна повість.
46. Фольклорні джерела бурлескно-реалістичної прози Г.Квітки-Оснoв’яненка.
47. Особливості творчої манери Г.Квітки-Оснoв’яненка.
48. Оснoвні принципи сентименталістської поетики прози Г.Квітки-Оснoв’яненка.
49. Традиції давньої української прози у повісті Г.Квітки-Оснoв’яненка “Маруся”.
50. Полемічний характер повісті Г.Квітки-Оснoв’яненка “Маруся”.
51. “Сердешна Оксана” Г.Квітки-Оснoв’яненка у контексті літературних творів про нерівне кохання.
52. П’єса Г.Квітки-Оснoв’яненка “Сватання на Гончарівці”.
53. Петербурзький період життя і творчості Є. Гребінки.
54. Художній аналіз поезії Є.Гребінки “Українська мелодія”.
55. Тема поміщицької сваволі у прозі Є.Гребінки.
56. Роман Є Гребінки “Чайковский” як твір на історичну тему. Творення образу епохи.
57. “Историческая быль” Є. Гребінки „Нежинский полковник Золотаренко”.
58. Тема “малої людини” у прозі Є. Гребінки.
59. Жанрово-композиційні особливості повісті Є.Гребінки “Приключения синей ассигнации”.
60. Романтична поема Є.Гребінки “Богдан”.
61. Поетична творчість Є.Гребінки.
62. Новаторство Є.Гребінки-байкаря. Жанрово-стильові особливості жанру байки у творчості митця.
63. Художній аналіз байки Є.Гребінки “Ведмежий суд”.
64. Специфіка художнього мислення романтиків (романтичний “спосіб думання”).
65. Проблеми у вивченні українського романтизму
66. Національне й інтернаціональне в естетиці романтизму.
67. Романтизм і проблеми національного самоутвердження народу.
68. Зміст і характер розвитку українського романтизму 20-40-х років XIX ст.
69. Жанрова система українського романтизму 20-40-х років XIX ст.
70. Харківська школа романтиків.
71. Фольклорна течія українського романтизму 20-40-х років XIX ст.
72. Фольклорно-історична течія українського романтизму 20-40-х років XIX ст.
73. Громадянська стильова течія українського романтизму 20-40-х років XIX ст..
74. Особистісно-психологічна течія українського романтизму 20-40-х років XIX ст.
75. Баладна творчість Л.Боровиковського.
76. Реалістичні тенденції байкарської творчості Л.Боровиковського.
77. Жанр балади у творчості А.Метлинського.
78. Фольклорна основа балад Л.Боровиковського.
79. Загальна характеристика збірки А.Метлинського “Думки і пісні та ще дещо”.
80. Художній аналіз балади А.Метлинського “Підземна церква”.
81. Історичне минуле України в інтерпретації А.Метлинського.
82. Позитивний герой балад А.Метлинського.
83. Романтичні образи поетичної творчості А.Метлинського.
84. М.Костомаров і діяльність Кирило-Мефодіївського товариства.
85. М.Костомаров – історик, фольклорист, етнограф.
86. Поетична творчість М.Костомарова.
87. Художній аналіз балади М.Костомарова “Пан Шульпіка”.
88. Романтичні балади М.Костомарова.
89. Петербурзький період життя і творчості М.Костомарова.
90. Історична драматургія М.Костомарова.
91. “Сава Чалий” та “Переяславська ніч” М.Костомарова як “драми ідей”.
92. Проблематика п’єси М.Костомарова “Сава Чалий”.
93. Драма М.Костомарова “Кремуций Корд”: проблематика, автобіографічний підтекст.
94. Повість М.Костомарова “Черниговка”: історична основа, проблематика, образ епохи.
95. Історична проза М.Костомарова.

96. Проблематика та особливості системи образів повісті М.Костомарова “Кудеяр”.
97. Нова література на західноукраїнських землях: соціально-політичні та національно-культурні умови розвитку.
98. Львівський гурток “Руська трійця” та його історичне значення.
99. Історія видання альманаху “Русалка Дністровая”, його романтичний характер.
100. Мотиви лірики М.Шашкевича.
101. Художній аналіз оповідання М.Шашкевича “Олена”.
102. Балади І.Вагилевича. “Мадей”, „Жулин і Калина”.

Словник термінів та понять

Авантюрний (від фр. - *пригода*) або **Пригодницький сюжет** – сюжет, наповнений великою кількістю пригод та незвичайних подій. Для нього властиві динамізм, нанизування безкінечної кількості окремих цікавих епізодів, у яких героєві загрожує небезпека. Для авантюрного сюжету характерні мотиви викрадення, переслідування, атмосфера таємничості й загадковості, ситуації припущення й розгадування.

Автентичність (від грец. – *достовірно, на підставі безпосередніх даних*) – оригінальність, вірогідність, точність тексту.

Автобіографізм - ознака художнього твору, темою якого є життя самого автора.

Автограф (від нрец. – *сам пишу*) – власноручний рукописний текст твору.

Авторське мовлення – у епічному літературному творі мовлення автора чи персоніфікованого оповідача, тобто весь текст твору, окрім мовлення персонажів. Здебільшого авторська мова подається від третьої особи. У драматичних творах авторське мовлення зводиться до ремарок. Своєрідною формою авторського мовлення у ліро-епосі є ліричні відступи.

Адресант

Адресат

Акт (лат. – *приводжу в рух*), або **Дія** – закінчена частина драматичного твору чи театральної вистави, яка зумовлює наступний розвиток сюжету. Під час вистави акти розмежовуються антрактами.

Алегорія (грец. - *інакомовлення*) – художній засіб, який належить до групи метафоричних тропів; вислів з переносним значенням, у якому абстрактне поняття чи судження передається через конкретний художній образ. Найсуттєвіша ознака байки, притчі, літературної казки тощо.

Алітерація (від лат. – *уподібнення звуків*) – стилістичний прийом який полягає у повторенні однорідних приголосних звуків у певному уривку тексту (поетичного чи прозового) для підсилення звукової чи інтонаційної виразності мови.

Альманах (від араб. – *час, міра, календар*) – як правило, неперіодичний збірник календарно-довідкового характеру, що містить відомості про історичні події, літературні новини, наукові відкриття або твори, об'єднані за певною ознакою (тематичною, жанровою, територіальною тощо).

Алюзія (від лат. – *жарт, натяк*) – художньо-стилістичний прийом, натяк, відсилання до певного літературного твору, сюжету чи образу, а також загальновідомої історичної, суспільно-побутового чи побутового факту.

Ампліфікація

Амфібрахій (грец. – *короткий з обох боків*) – у сибало-тонічному віршуванні трискладова віршова стопа з середнім наголошеним складом.

Аналіз літературного твору (від грецьк. – *розклад, розчленування*) – логічна процедура, суть якої полягає у розчленуванні цілісного літературного твору на компоненти, елементи, які розглядаються як кожний окремо, так і у взаємозв'язках з метою характеристики своєрідності цього твору, осягнення його художньо-естетичної вартості.

Аналогія – подібність, відповідність у чомусь між поняттями, явищами і предметами, які загалом є різними.

Анапест (з грец. – *відбитий назад, обернений*) – у силабо-тонічному віршуванні трискладова стопа з кінцевим наголошеним складом.

Анафора (грецьк. - піднесення) – єдинопочаток; одна з риторичних фігур; вживаний на початку віршових рядків звуковий, лексичний повтор чи повторення протягом цілого твору або його частини синтаксичних, строфічних структур.

Анахронізм (від гр. – *вгору, супроти; час*) – неусвідомлені або зумисні неточності (побутові, культурно-історичні, часові тощо) у зображенні минулого у художньому творі; привнесення в нього ознак більш пізнього часу.

Антитеза (від грец. - *протиставлення*) – стилістична фігура контрасту, зіставлення контрастних або протилежних образів. Ширше – будь-яке зіставлення протилежних понять, ситуацій чи якихось інших елементів у художньому творі.

Антологія – (грец. – *збирання квітів, квітник*) – збірник літературних творів різних авторів переважно одного жанру чи літературного періоду..

Аполог (від грец. букв. – *оповідання*) – різновид морально-дидактичної поезії, те саме, що і **Байка**, але переважно коротка. Мораль подається в останньому рядку тексту.

Архаїзми

Асонанс (з лат. - *відгукуюсь*) – повторення однорідних голосних звуків у поетичній мові з метою музичного увмразнення образу.

Астрофічний вірш (грецьк. - *безстрофовий*) – вірш, в якому відсутнє симетричне членування на строфи.

Атрибуція (лат. - *приписування*) – визначення достовірності, автентичності художнього твору; встановлення авторства літературного твору (якщо він анонімний або підписаний псевдонімом), часу й місця його створення. Одна з головних і найдавніших проблем текстології. Особливо важлива при вивченні давньоукраїнської літератури, твори якої були здебільшого анонімні. Здійснюється у різних напрямках: пошук документально-фактичних доказів (автографи письменників, їх листування, мемуари сучасників, архівні матеріали), розкриття образного змісту твору (зіставлення анонімного твору і твору, який безсумнівно належить певному автору), аналіз мови і стилю твору.

Афоризм

Б

Байка – короткий, переважно віршований, алегоричний твір, повчально-гумористичного чи сатиричного змісту, в якому людське життя відтворюється або в образах тварин і речей, або зведене до простих чи умовних стосунків. Складається з оповідної частини та моральної сентенції (висновку-повчання).

Байка-казка – байка, яка має ознаки віршованого оповідання або казки: розгорнутий сюжет, деталізація обставин, відступи, авторські характеристики персонажів, зачини тощо.

Байка-приказка – невелика за розміром байка, написана на тему приказки чи анекдота. Не має розгорнутого сюжету, мова її лаконічна. Дидактизм мало виразний.

Балада (фр. - *танцювати*)- жанр ліро-епічної поезії фантастичного, історико-героїчного або соціально-побутового змісту. Гострота, напруженість, а часом – і трагічність сюжету сполучається в Б. з виразним ліричним забарвленням. Жанр, властивий романтичній поезії.

Белетристика (фр. – *красне письменство*) – в широкому розумінні – вся художня література, у вузькому – твори художньої прози, призначені для масового читача.

Білий вірш – неримований вірш у силабічному і силабо-тонічному віршуванні. Часто застосовується у віршованих драматичних творах. Це наближає діалоги до живої розмовної мови і в той же час зберігає всі переваги віршованої мови, гранично виразної, емоційно наснаженої.

Біографічний твір – твір, побудований на матеріалах життя і діяльності якоїсь видатної особи; відтворення (на основі фактів і документів) життя і діяльності, історії духовного розвитку особи у зв'язку з суспільними умовами її епохи.

Бурлеск (від італ. - *жарт*) – вид комічної, пародійної поезії та драматургії, генетично пов'язаний із народною сміховою культурою, акцентований на свідомій невідповідності між змістом і формою: зниження високого і піднесення низького. Бурлескна традиція розвивалася в українських великодніх та різдвяних віршах-ораціях.

В

Варіанти (від лат. - *змінюваний*) чи **Редакції** (від лат. – *приведений до ладу*) – це різновиди того самого літературного твору, зумовлені прагненням автора досягнути більшої досконалості або втручанням у текст цензури, редакторів і видавців, що іноді призводить до великої розбіжності між написаним і опублікованим.

Взаємодія літератур - зв'язки між окремими національними літературами, що розвиваються самостійно. Ступінь міцності цих зв'язків і їх широта можуть бути різними; це зумовлюється взаємодією кудьтур загалом, яка формується на історичному ґрунті, а також на основі загально-національних запитів.

Вільний вірш – вид силабо-тонічного вірша, в якому число стоп у віршованих рядках різне, нема поділу на строфи, хоча й збережена традиційна рима. З'явився у байках, тому спершу його називали байковим віршем. Оскільки байки зазвичай писалися ямбом, цей вірш ще називали вольним ямбом. Згодом він перейшов у віршовані драматичні твори.

Вільний переклад – переклад із свідомими значними відступами від оригіналу, неточний переклад.

Вірш у прозі чи **Поезія в прозі** – переважно невеликий за обсягом ліричний твір, написаний прозою, але своїм звучанням близький до вірша завдяки великій емоційності, ліризму і своєрідній ритмічності мови.

Вірш-послання – віршовий твір, написаний як звернення до певної особи чи багатьох осіб.

Вічні образи – літературні персонажі, яким художнє узагальнення і духовна глибина надають загальнолюдського, позачасового значення.

Внутрішній монолог – різновид монологу, в якому передаються внутрішні переживання персонажа замість опису зовнішніх реальних подій, ситуацій, що викликають ці переживання. Стилiстично оформлюється як внутрішня мова дійової особи з відповідною часовою послідовністю думок, характерними синтаксичними конструкціями, способом вислову тощо.

Водевіль (*фр.*) – легка комедійна, переважно одноактна п'єса з анекдотичним сюжетом, сповнена динамічними діалогами, піснями, танцями. Як театральний жанр стверджувався у Франції у роки буржуазної революції. Для В. характерна проста композиція, динамічний сюжет, дотепність, виразність мовної характеристики персонажів, гострота реплік.

Г

Геонім (*з грец.* – *земля, ім'я*) – приbrane ім'я (псевдонім), що вказує на місцевість чи країну, з якої походить письменника (Юрій Дрогобич, Г.Квітка-Основ'яненко, Леся Українка).

Гіпербола

Графоманія (від *гр.* – *пишу і безумство*) – хворобливий потяг до письменництва у осіб, позбавлених літературного хисту.

Громадянська течія романтизму – течія українського романтизму 30-40-х років XIX ст., у творах представників якої оспівування героїчної боротьби народу проти чужоземних поневолювачів проектується на феодальну дійсність і набуває актуального звучання.

Гуманізм (з лат. – *людський, людяний*) – моральний принцип, в основі якого лежить переконаність у безмежних можливостях людини, у її здатності до вдосконалення, у її праві на свободу, захист людської гідності, щастя.

Гуманізм в літературі – відображення у літературних творах загальнолюдських прогресивних ідей, суть яких полягає у визнанні цінності людини як особистості, її права на вільний розвиток і вияв своїх здібностей, в утвердженні блага людини як критерія оцінки суспільних відносин.

Д

Дактиль (з грец. – *палець, міра довжина*) – в силабо-тонічному віршуванні трискладова стопа з наголосом на першому складі.

Демонізм

Деталізація художня – включення у літературний твір численних деталей, які роблять зображення докладним.

Деталь художня – один із засобів створення художнього образу, який допомагає уявити зображене автором явища у невичерпній індивідуальності, риса зовнішності, одягу, інтер'єру, переживання чи вчинку.

Деталь художня (від фр. - *подробиця*) – характерний штрих, риса чи подробиця, яка, не набуваючи самостійного значення, служить глибшому й яскравішому змалюванню картини чи образу, підкресленню важливого й створенню ілюзії неповторного.

Детективний (від англ. – *сищик*, з лат. - *викриття*) **сюжет** – різновид пригодницького сюжету, що розвивається надзвичайно динамічно, події розгортаються швидко, з великим напруженням. У детективному сюжеті розкривається певна таємниця, пов'язана із злочинном.

Дидактизм – повчальність, не приховане автором виховне спрямування твору, моралістична тенденційність.

Дискурс

Діалог (грецьк. – *розмова, бесіда*) – один із типів організації усного мовлення, який за своєю формою є розмовою двох або декількох осіб.

Документальність – ознака художнього твору яка виявляється у активному залученні фактів, документів, цитування свідчень і джерел.

Драма ідей – твір, у якому суспільно-історичні події чи життєві ситуації трактуються відповідно до власних ідеологічних (морально-етичних) позицій автора.

Драматизм – велика напруженість дії твору, гострота конфлікту.

Драматичний діалог – основна форма драми; обмін репліками між дійовими особами. Головний критерій Д.д. – комунікативність та зворотність спілкування.

Думка – короткий ліричний вірш переважно елегійного змісту у творчості українських та польських романтиків першої половини XIX ст.

Е

Езопова мова

Екзотика (грецьк. – *чужий, іноземний*) – незвичайні для мистецтва та літератури культурні явища, які на тлі традиції вражають особливими якостями.

Експресія

Елегія (грецьк. – журлива пісня) – один із жанрів лірики, вірш, у якому виражені настрої суму, журби, меланхолії.

Епігонство (від грец. – народжений пізніше) – нетворче, механічне відтворення художніх прийомів і засобів попередників, використання їх стилістичних зворотів як „готових” художніх засобів; несамостійність художнього мислення.

Епіграф (від грец. - напис) – цитата, вислів, прислів’я, вміщене автором перед текстом художнього (публіцистичного, наукового) твору чи його частини. Епіграф пояснює основну колізію, тему, ідею чи настрій твору, викликаючи в читача асоціації між змістом даного твору і твору, цитованого в епіграфі, виражає ставлення автора до зображуваного, створює певну настроєвість.

Епілог

Епічна поема - віршований сюжетний твір, у якому зображені визначні події та видатні вчинки головних героїв.

Епопея (від грецьк. – розповідь і творю) – великий за обсягом монументальний твір епічної форми, у якому становлення характерів головних героїв відбувається у зв’язку з вирішальними подіями у житті народу. Це зумовлює складність композиції Е., багатолінійність її сюжету, різноманітність художніх засобів.

Етнографізм (грецьк. – писати про народ) – відображення в літературі і мистецтві національного традиційного побуту, звичаїв, обрядів. Органічний складник національного в мистецтві. Суттєвою ознакою Е. в художній літературі є національна мова, словесний фольклор.

Є

Ж

Журнал

З

Збірка – видова назва видань авторських творів, пройнятих спільною або близькою тематикою або зібраних за хронологічним принципом.

І

Ідеал (гр. – ідея, поняття, уявлення) – уявлення про досконалість; зображення прекрасного як належного; вищий зразок краси (духовної, фізичної), добра, істини, яка може бути втілена в людині.

Ідеалізація (фр. – наближення до ідеалу, прикрашення) – послідовне прикрашення реальності; приписування людині рис ідеалу; створення ідеальних образів.

Ідилія (грец., букв. - маленький образ, малюнок) – поетичний жанр, найхарактернішою ознакою якого є прикрашене, ідеалізоване зображення життя землеробів, пастухів, рибалок на лоні сільської природи. Виникла в давньогрецькій літературі.

Ідилія(грец. – зображення, малюнок) – невеликий, частіше поетичний твір, у якому зображено мирну „добродетельную” сільке життя на фоні прекрасної природи. Тематично зосереджується на звичайних реаліях буття (народження, кохання, шлюб, праця, добродієсне життя тощо). Ідилія завжди пройнята настроями умиротворення, внутрішньої гармонії, радості від спілкування з природою.

Інвектива

Інверсія

Інсценізація (від лат. – на сцені) – переробка літературного твору (роману, повісті, поеми, оповідання, драми) для постановки на сцені. Має на меті передати засобами драматургії ідейно-художній зміст, головний конфлікт, систему образів, поетику першотвору. Не виключає інтерпретації.

Інтимна лірика – умовна назва ліричного твору, в якому основним мотивом є любовна пристрасть ліричного героя або автора.

Інтрига (від лат. – заплутую) – складне й заплутане розгортання подій у художньому творі для відображення гостроти боротьби між персонажами, досягання особливого напруження в розгортанні подій, зацікавлення читачів. Розрізняють І. політичні, пригодницькі, любовні тощо.

Іронія (грецьк. – лукавство, удавання, глузування) – художній троп, який виражає глузливо-критичне ставлення митця до предмета зображення. Насмішка, замаскована зовнішньою благоприсойною формою.

Історизм – врахування письменником особливостей зображуваної епохи, правдиве змалювання у творі характерних її рис. Одна з характерних ознак реалістичного письма.

Історизм – літературознавче поняття, яке визначає одну з важливих властивостей художньої літератури – її здатність у живих картинах, конкретних людських долях і характерах передавати певну історичну епоху.

Історизм літератури – властивість у живих картинах, конкретних людських долях передавати образ певної історичної епохи. У більш вузькому значенні історизм твору чи творчості пов'язаний з тим, у якій мірі точно і тонко письменник розуміє і зображає суть історичних подій.

Історична драма – драматичний твір, побудований на історичному матеріалі.

Історичний колорит – наявність у творі, сцені чи описі, а також у мові персонажів ознак історичної доби: імена людей, історичні герої, описи старовинних звичаїв, згадки про історичні події, історизми, архаїзми тощо.

Історичний роман - роман, побудований на історичному сюжеті, в якому минула епоха та її діячі відтворюються так, щоб передавалися місцевий колорит та своєрідність національних характерів. У історичному романі історична правда поєднуються з правдою художньою, історичний факт – з художнім вимислом, справжні історичні особи – з особами вигаданими.

Історичні жанри – художні твори, у яких увага автора зосереджена на подіях і проблемах відносно далекого історичного минулого.

Історіософія

К

Класицизм (з лат. - зразковий) – напрям у європейській літературі та мистецтві ХУІІ- поч. ХІХ ст., пов'язаний з Просвітництвом та його ідеями раціоналізму, гармонії, порядку, розумної закономірності. Був орієнтований на зразки античності, яка проголошувалась ідеальною, класичною (зразковою), гідною наслідування. Для творів К. характерний образ героя-громадянина, який почуття підпорядковує розумові, а дії – суспільно корисним цілям. К. властиві суворі стилістичні нормативи, ієрархія жанрів за античними зразками – “високі” (трагедія, епопея, ода тощо) і “низькі” (комедія, сатира, байка тощо). Найбільшого розвитку досягає у Франції (ХУІІ ст.). Для К. характерний аристократизм, орієнтування на вимоги, смаки вищої суспільної верстви. Героями класицистичних творів були переважно люди високого походження.

Коломийковий віршовий розмір

Колорит

Комічна опера – драматичний твір на побутову чи етнографічно-побутову тему з демократичними типажами та любовним сюжетом, у якому чергуються драматичні та комедійні сцени з вокальними.

Конфлікт (від лат. - зіткнення) – суперечність, зіткнення, що лежить в основі боротьби між персонажами і зумовлює розхвоток подій у художньому творі.

концентроване втілення суті твору, що об'єднує всю систему мовленнєвих структур персонажів у їх співвідношенні з оповідачем.

Криптонім (від гр. – приховане, секретне ім'я) – буква чи букви, які замість підписів ставлять іноді автори під своїми творами.

Л

Ліризм

Ліричний відступ – прийом у ліро-епічному творі, висловлення автором своєї почуттів і думок у зв'язку із зображенням у творі.

Ліричний герой – герой ліричного твору, переживання, думки і почуття якого він відображає. Образ ліричного героя не тотожний образу автора, хоча і охоплює весь комплекс ліричних творів, створених автором; на основі образу ліричного героя створюється уявлення про творчість поета.

Ліричний герой – особа, чий переживання, думки, почуття і настрої виражені в ліричному вірші.. Образ ліричного героя не тотожний образу автора, хоча і охоплює весь комплекс ліричних творів, створених автором; на основі образу ліричного героя створюється уявлення про творчість поета. Образ ліричного героя створюється шляхом відбору й узагальнення життєвого матеріалу, типізації й художнього вимислу.

Літературна критика – галузь літературної творчості на межі мистецтва і науки про літературу (літературознавство). Займається інтерпретацією і оцінкою художніх творів з точки зору інтересів сучасного суспільного життя і тим самим активно впливає на літературний процес. Літературна критика має прикладне значення (дає загальну оцінку твору і рекомендації читачам), має публіцистичний характер.

Літературна проблематика – сукупність заявлених у художньому творі проблем, тобто гострих життєвих суперечностей, які постали перед митцем і його персонажами і вимагають свого вирішення відповідно до розгортання твору.

Літературний вплив – один із видів творчих зв'язків між письменниками; може виявлятися у запозиченні сюжетів і образів, у використанні вже відомих мотивів та ідей, у сприйнятті одним письменником настроїв та ідеалів іншого.

Літературний гурток

Літературний маніфест – програмний виклад естетичних принципів якогось літературного напрямку чи групи письменників, який робить певний підсумок і висуває нові творчі завдання.

Літературний процес – історичний рух національної і світової літератури, що розвивається у складних зв'язках і взаємодіях.

Літературно-художні журнали – періодичні друковані видання, присвячені художній літературі, критиці та публіцистиці.

М

Мандрівні сюжети – сюжети, що переходять із однієї епохи чи країни в іншу; в основі таких запозичень сюжетів – близькість суспільного досвіду, подібність соціальних умов, історико-літературні зв'язки тощо.

Медитація (лат. - роздум) – жанр філософської лірики, в якій поет висловлює свої роздуми щодо проблем життя і смерті тощо.

Мелодрама

Менталітет, ментальність (від франц. – розумовий, духовний) – напрям, характер, спосіб мислення особистості, суспільної групи, народу, притаманна їм духовність та її соціальні і біологічні обумовленості: склад розуму, інтелектуальний заряд, світосприйняття, психологічні особливості. Формується в залежності від культурних традицій, соціальних структур, середовища проживання тощо, проявляється в культурі, мові, поведінці тощо; світосприйняття.

Метафора

Метонімія

Містерія

Місцевий колорит (фр.) – використовувани письменниками в художніх творах побутові риси, діалектні мовні риси та своєрідні пейзажні картини, що допомагають краще передати місце події і надають зображуваному більшій правдивості.

Міф

Міфологема

Міфологізація

Монолог (грецьк. – слово одного) – роздуми літературного персонажа вголос, розмова з самим собою. М. відрізняється від діалогу тим, що є самостійним, не вимагає відповіді на сторонні висловлювання, позамовну ситуацію.

Мораль – повчальний висновок у байці.

Н

Наратор (лат. - розповідач) – особа в оповідному художньому творі, вимислена автором, від імені якої в епічному творі він веде розповідь про події та людей, з допомогою якої формується весь уявний світ літературного твору. Н. – літературна постать, котра є водночас автором і персонажем.

Нарація (лат. – оповідь) - зображення подій і вчинків персонажів через об'єктивний виклад їх від першої особи, на відміну від розповіді – викладу від третьої особи. О. здійснюється оповідачем.

Нарис – художньо-публіцистичний жанр, невеликий епічний твір який відзначається строгою документальністю, адресною спрямованістю і високим ступенем участі автора у розвитку сюжету.

Народність літератури – обумовленість літературних творів життям, почуттями і прагненнями народу, вираження у літературі їх інтересів і психології. Уявлення про народність літератури обумовлюється тим, яке значення вкладається у поняття „народ”.

Наслідкування

Натуральна школа письма – манера письма письменників 40-50-х років XIX ст., які розвивали традиції М.Гоголя у зображенні життя простих людей, сільської та міської бідноти. Головні принципи підходу письменників натуральної школи до зображення життя – реалізм і народність.

Національне в літературі – відображення в літературі особливостей культури, побуту, мови, звичаїв і моралі, характеру, економічного і політичного життя певного народу, нації. Головним критерієм національної самобутності літератури є відображення митцем загальних властивостей національного характеру, незалежно від тематичної і структурної специфіки твору.

Невласне пряма мова – стилістичний прийом поєднання в одне ціле авторського мовлення і мовлення персонажів. При цьому граматичні й стилістичні особливості прямої мови зберігаються, але вона подається немовби від автора, спеціальними розділовими знаками не виділена. Невласне пряма мова дозволяє авторові начебто говорити і думати за своїх персонажів. Тим самим створюється взаємозв'язок між автором і образами персонажів, досягається єдність художнього тексту.

Новаторство – кардинальна перебудова тччч принципова зміна традицій, оновлення змісту і форми літературного твору.

О

Образ автора – художній двійник реальної особистості письменника, змодельоване ним уявлення про себе і відтворене у свідомості читача.

Образ оповідача – умовний образ людини, від імені якого ведеться оповідь у літературному творі.

Обрамлення, композиційна рамка – такий композиційний прийом, при якому сюжетний твір включається у розповідь, немов у рамку, яка безпосереднього зв'язку з розвитком сюжету немає. Виконує функції ідейного чи емоційного посилення розповіді.

Оксиморон

Оповідання – малий епічний жанр, в основі якого зображення якогось епізода з життя героя. Короткочасність зображуваних подій, мала кількість персонажів – особливості цієї жанрової форми. Характери персонажів у оповіданні показуються в сформованому вигляді, широка мотивація подій відсутня, описів мало.

Особистісно-психологічна течія романтизму – течія українського романтизму, представники якої прагнули відтворити суб'єктивний світ людини у її взаємозв'язках з навколишнім середовищем, приділяючи особливу увагу ірраціональному, підсвідомому в розкритті дій і вчинків героїв.

П

П'єса (з франц. – частина, шматок) – драматичний твір будь-якого жанру. Загальна назва для всіх драматичних творів.

Паралелізм (з грец. – той, що йде поряд) – симлістична фігура: паралельне зображення явищ із різних сфер життя, показ одних явищ на фоні інших, зіставлення їх переважно за ознакою дії.

Пастораль (лат. – пастуший) – невеликий за розміром твір, у якому ідеалізовано зображується безтурботне життя пастухів і пастушок на лоні сільської природи.

Пафос

Пейзажна лірика – умовна назва ліричного жанру, в якому зображено художні переживання природи, олюднені та одухотворені. переважно в питаннях моралі.

Переклад художнього твору – відтворення змісту і форми літературного твору, написаного однією мовою, за допомогою засобів іншої мови.

Переспів

Персоніфікація (з лат. – особа і робить) – вид метафори, образний вислів, у якому ознаки істоти, людини переносяться на неживий предмет, явище.

Підтекст

Пісня – словесно-музичний твір, призначений для співу. Основними ознаками П. як жанру лірики є: строфічна будова, повторюваність віршів строфи, розмежування заспіву та приспіву (рефрену), виразна ритмізація, музичність звучання, синтаксичний паралелізм, проста синтаксична будова.

Повість – епічний прозовий твір, який характеризується однолінійним сюжетом, а за широтою охоплення життєвих явищ і глибиною їх розкриття займає проміжне місце між романом і оповіданням. Від оповідання П. окрім обсягу, різниться розгорнутішим сюжетом, більшою кількістю другорядних персонажів, повнішою і глибшою їх характеристикою, широтою описів.

Повтор – повторення композиційних елементів, слів, словосполучень та інших фрагментів тексту у художньому творі, завдяки чому на них фіксується увага читача і тим самим посилюється їх роль у тексті.

Поема (грецьк. – твір) – ліричний, епічний, ліро-епічний твір, переважно віршований, у якому зображені значні події і яскраві характери.

Позитивна байка – байка, яка виникає у період просвітницького реалізму. У ній домінує позитивна налаштованість автора щодо образів і ситуацій твору, замість

викривальних тенденцій наявні дидактично-настановчі, на недоліки вказується засобами добродушного гумору.

Позитивний герой – персонаж, який поданий у творі як зразок для наслідування, зразок людської поведінки, носій естетичних ідеалів, стверджуваних письменником.

Полілог (грецьк. – *багато і слово*) – розмова, в якій одночасно бере участь багато людей; злива реплік, вигуків, зауважень, що подаються в художньому творі без вказівки персонажів, яким вони належать.

Послання

Преромантизм (фр. - *передромантизм*) – сукупність ідейно-стильових тенденцій у європейській літературі другої половини ХУІІІ-початку ХІХ ст., які, не пориваючи із сентименталізмом, передбачали появу романтизму, заперечували культ розуму, притаманний класицизму та просвітництву.

Притча – повчальна алегорична оповідь, основними рисами схожа на байку. Фабула в П. підпорядкована моралізаційній частині твору.

Притчевість

Пролог

Просвітницький реалізм – творчий метод у літературі ХУІІІ-ХІХ ст., своєрідний тип реалізму. Естетичні ідеали: встановлення справедливого суспільного ладу шляхом освіти народу, пропаганда ідей добра і справедливості, возвеличення людини-трудівника, критика панівних класів, ствердження гуманних стосунків між людьми. У центрі уваги П.Р. – людина, її суспільні відносини, творчі можливості, її моральність, гідність. На відміну від класицизму не визнає нормативності, його ієрархічної системи, абстрактного логізму.

Простір в художньому творі – одна з основних характеристик художнього буття героїв. Суттєво відрізняється від реального простору. Характеристики художнього простору (обмеженість – необмеженість, об'ємність, локальність, пропорціональність, конкретність тощо) визначається методом, напрямом, жанрово-родовою приналежністю, сюжетом твору, а також творчою індивідуальністю автора.

Прототип (грец. - *першообраз*) – реальна особистість, група людей чи літературний персонаж, які стали основою для створення певного художнього образу.

Псевдонім (від гр. букв. – *вигадане ім'я*) – вигадане ім'я та прізвище, під яким часто виступають письменники.

Психологізм – художнє вираження письменницького інтересу до плинності свідомості, динаміки внутрішнього життя людини, зміни його душевних станів, сакральних якостей і властивостей її особистості; відтворення і зображення внутрішнього життя людини у літературному творі.

Публіцистика (від лат. - *суспільний*) – особлива літературна форма, яка об'єднує ознаки художньої літератури, журналістики і соціально-політичної прози; тип творів, у яких оперативно досліджується і узагальнюються актуальні проблеми з метою впливу на громадську думку і громадську свідомість. Відзначається експресивністю, відритою тенденційністю, риторичністю.

Р

Реалізм (від лат. - *речовий*) - художній метод нового часу, початки якого або у Відродженні (ренесансний реалізм), або у Просвітництві (просвітницький реалізм), або в 30-х рр. ХІХ ст. (власне реалізм). Провідні принципи реалізму: об'єктивне зображення життя у поєднанні з висотою авторського ідеалу; відтворення типових характерів у типових обставинах при повноті їх

індивідуалізації; життєва лостовірність зображенні разом з використанням умовних і фантастичних форм; превалюючий інтерес до проблеми особистості і суспільства.

Резонер (від. фр. - розмірковувати) – персонаж драматичного твору (а іноді роману чи повісті), який сам не бере активної участі в розвитку подій, а лише виголошує промови та повчання. Через посередництво Р. автор звичайно висловлює свої думки про зображені події та персонажів.

Ремарка (фр. - примітка) – авторські пояснення у драматичному творі стосовно умов та часу дії, зовнішнього вигляду та поведінки дійових осіб тощо. Р. виконують настановчу роль для режисерів, акторів та читачів.

Ремінісценція (від лат. - спогад) – відгук у художньому творі якихось мотивів, образів, виразів, деталей тощо із широко відомого твору іншого автора, перегукування з ним.

Репертуар (франц. - список) – сукупність творів (драматичних, музичних та ін.), які виконуються протягом певного часу в театрі.

Ретардація (від лат. – затримка, уповільнення) – композиційний прийом в епічних та драматичних творах, штучне уповільнення чи затримка в розгортанні подій, які набули великої гостроти, з метою посилення інтересу до них. Це досягається за допомогою введення у твір вставних сцен та епізодів, описів природи тощо.

Ретроспекція (від лат. букв. – дивитися назад) – „повернення в минуле”; огляд минулих подій, переживань і дій персонажів літературного твору.

Рефлексія

Рефрен

Рецепція

Рима

Римування

Ритміка

Роман (фран. - розповідь) – епічний жанр великої форми, у якому розповідеться історія декількох, іноді багатьох людських доль протягом тривалого часу. Жанр роману дозволяє передати найглибші і найккладніші процеси життя.

Роман (фран. - розповідь) – складний за побудовою і великий за розміром епічний прозовий (рідко віршований) твір, у якому широко охоплено події певної епохи та багатогранно й у розвитку змальовано персонажі, кількість яких часто значна. За змістом розрізняють романи соціальні, історичні, сімейно-побутові, філософські, пригодницькі, науково-фантастичні та інші.

Романс (лат. – по-романськи) – невеликий за обсягом музично-поетичний твір для голосу з інструментальним супроводом.

Романтизм – один із провідних напрямів у літературі, науці й мистецтві. Виник наприкінці ХУІІІ ст. у Німеччині, Англії й Франції, на початку ХІХ ст. поширився у Польщі, Росії, Австрії, а також в Україні. Виникнення Р. пов'язане з крахом ідей Просвітництва, піднесенням антифеодальних і національно-визвольних рухів. Був пов'язаний із докорінною зміною всієї системи світоглядних орієнтацій і цінностей. Послідовники Р. на перший план висунули виключну особистість з її піднесеними ідеалами і пристрастями. Р. задекларував творчу активність митця з його правом на самотність як основний принцип творчості. Р. відкидає нормативність, раціоналістичну регламентацію в мистецтві, понад усе цінується творча свобода, фантазія. У період Р. формуються жанри історичного роману і драми, фантастичної повісті, ліро-епічної поеми, балади, романсу. Надзвичайного розвитку досягла лірична поезія і лірична пісня. Р. притаманні наявність сильного вольового героя, напруженість сюжету, контрастні ситуації, мальовничість описів і характеристик, інтерес до національних традицій.

Русифікація - сукупність дій та умов, спрямованих на зміцнення російської національно-політичної і культурної переваги в Україні та ін. країнах за допомогою переведення осіб неросійської національності на російську мову, російську культуру та їх подальшої асиміляції.

С

Сарказм (від гр. *в'їдлива насмішка*) – особливо дошкульна викривальна насмішка, вияв крайньої ненависті й презирства до зображуваних явищ і людей.

Сентименталізм (від фр. – *чуттєвість, чутливість*) – напрям у європейській літературі другої половини ХУІІІ – початку ХІХ ст., який розвивався як утвердження чуттєвої, ірраціональної стихії в художній творчості на противагу жорстоким, раціоналістичним нормативам класицизму та властивому добі Просвітництва культу абсолютного розуму. С. отримав свою назву за твором англійського письменника Л.Стерна “Сентиментальна подорож” (1768). Проголосив домінантою “людської природи” не розум, а почуття, головну увагу приділяв духовному світові простих людей, показував їхнє життя і побут. С. розширив тематику літературних творів, коло жанрів, сюжетів, образних засобів.

Синекдоха

Синкретизм (від грецьк. – *об'єднання*) – поєднання різних за походженням і природою літературних ознак, розрізняють жанровий синкретизм та стильовий синкретизм.

Соціально-побутова драма – драма, в якій важливі суспільні і соціальні проблеми доби висвітлюються через призму родинно-побутових взаємин героїв. В С.-П.Д. часто перехрещуються інтереси різних соціальних груп, що і визначає характер конфлікту.

Стилізація – свідоме й цілеспрямоване наслідування особливостей літературного стилю епохи, течії або напряму, фольклорного жанру, індивідуальної стильової манери автора. Відтворення якогось фольклорного чи літературного зразка з різним ступенем точності; імітація формальних властивостей одного з попередніх стилів із використанням його у новому художньому контексті. До С. Вдаються з метою створення історичного чи місцевого колориту, а також з метою вільного співставлення класичних сюжетів і їх сучасних інтерпретацій.

Строфоїд – строфоподібна будова вірша, коли певного виду строфи встановити не можна, хоча її структура наявна.

Сценічність – особлива якість літературно-драматичного твору, що відображає ступінь його відповідності законам сценічного втілення.

Т

Творча історія – історія написання художнього твору. Для її з'ясування вивчають усі начерки, чернетки й рукописи твору, різні його варіанти, при цьому виявляють авторські зміни і виправлення в тексті та з'ясовують причина, що їх зумовили, зв'язок подій твору з фактами біографії письменника.

Тенденційність (від лат. – *спрямовувати, прагнути*) – відверта ідейно-естетична спрямованість художнього твору, його ціннісна орієнтація; певна соціальна позиція письменника, яка відображає його світогляд і виявляється через систему художніх образів.

Травестія (італ. - *перевдягати*) – різновид жартівливої, бурлескної поезії, коли твір із серйозним чи героїчним змістом та відповідною формою переробляється, “перелицьовується у твір комічного характеру з використанням жаргонних зворотів.”

Трагедія (грец., букв. – *козлиня пісня*) – драматичний твір, предметом відображення в якому є глибокі суперечності суспільного або особистого життя. В основі Т. лежить гострий непримиренний конфлікт, який здебільшого завершується загибеллю героя у зіткненні з непереборними силами. Конфлікт Т. має глибокий філософський зміст, відзначається високою напругою психологічних переживань героя.

Трагедія (грец., букв. - *пісня царів*) – один із видів драми, предметом відображення в якому є глибокі суперечності суспільного або особистого життя. В основі сюжету Т. лежить гострий непримиренний конфлікт, який здебільшого завершується загибеллю героя у зіткненні з непереборними силами.

Трагікомедія – драматичний твір, у якому поєднано елементи трагічного і комічного. Герої Т. змальовуються в таких життєвих ситуаціях, які водночас викликають і сміх і співчуття.

Традиції (з лат. – *передача*) **в літературі** – творче засвоєння і подальший розвиток письменниками найкращих рис літературної спадщини.

Традиція (культурна пам'ять) (від лат. - *передача*) – зв'язок між старими і новими явищами життя чи літератури; свідомо орієнтація на художні цінності минулого; елементи культурного надбання, які передаються з покоління в покоління і зберігаються довгий час. Може проявлятися як повтор чи варіювання художніх досягнень минулого, аж до повної тотожності або творча, вибіркова переробка попереднього художнього досвіду, його збагачення і розвиток.

Триптих – літературний твір з трьох самостійних, але ідейно пов'язаних частин, об'єднаних спільною темою.

У

Ф

Фабула (лат. – *байка, розповідь, переказ, казка, історія*) – один із невід'ємних чинників сюжету, схема хронологічно послідовного розвитку подій у художньому творі, без часових і просторових зміщень, авторських відступів тощо.

Фантастика (грецьк. – *мистецтво уявляти*) – специфічна форма відображення явищ і предметів не такими, якими вони є насправді, а дуже зміненими уявою, умовними, вигаданими, перебільшеними.

Фольклорна течія романтизму - течія українського романтизму 30-40-х років XIX ст. побутово-етнографічного характеру, представники якої вдаються до літературної обробки народнопісенних сюжетів, надають літературної інтерпретації народним повір'ям, легендам, переказам, поряд з авторськими широко користуються фольклорними образотворчими прийомами та засобами.

Фольклорно-історична течія романтизму - течія українського романтизму 30-40-х років XIX ст., представники якої використовують народну творчість як джерело сюжетів і образів. Зображені історичні події набувають значення політичних алегорій і служать цілям національно-визвольної боротьби українського народу.

Х

Хорей (грец. букв. – *танцювальний*) – в силабо-тонічному віршуванні – двоскладова стопа з наголосом на першому складі.

Ц

Цензура

Цикл (грецьк. - *коло*) – твори, об'єднані якоюст спільністю: темою, жанром, часом чи місцем дії (або написання), персонажами, формою оповіді, стилем тощо.

Ч

Час у художньому творі – одна з форм художнього чуття і мислення; відтворюється словом у процесі зображення характерів, ситуацій, життєвого шляху героя тощо. Суттєво відрізняється від реального часу. Характеристики художнього часу

(стиснення – розгортання, статика – динаміка, дискретність – безперервність, об’єктивність – суб’єктивність тощо) зумовлені методом, напрямом, жанрово-родовою приналежністю, сюжетом твору, індивідуальністю автора.

Ш

Щоденник – літературний твір у формі регулярних записів, сучасних описуваним подіям. Як літературна форма відкриває специфічні можливості для зображення внутрішнього світу персонажа або автора. Передбачає повну відвертість, щирість думок і почуттів автора. Ці властивості надають щоденникові інтимності, ліричності, пристрасності інтонацій, з якими важко конкурувати іншим, більш об’єктивним жанрам.

Я

Ява – в драматичному творі та частина акту (дії), в якій бере участь незмінна кількість дійових осіб. З появою на сцені кожного нового персонажа чи групи персонажів, що з’являються одночасно, розпочинається нова ява.

Ямб